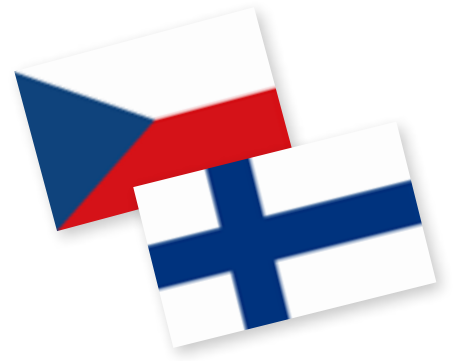


Näköala

TŠEKKIIN



Suomi-Tšekki-seura ry:n julkaisu 2/2019



Suomi-Tšekki-seura ry

www.suomi-tsekki-seura.fi
info@suomi-tsekki-seura.fi

jäsenmaksu vuonna 2019: 25 e

59. vuosikerta

Näköala

TŠEKKIIN

Näköala Tšekkiin on Suomi-Tšekki-seura ry:n virallinen jäsenlehti, joka ilmestyy 1-2 kertaa vuodessa ja postitetaan kaikille seuran jäsenille sekä yhteistyökumppaneille.

Julkaisija:

Suomi-Tšekki-seura ry

Päätoimittaja:

Jari Aula, jariaula@hotmail.com

Lehden toimituskunta:

Jari Aula, Heikki Larmola, Petteri Peuranen

Lehteen kirjoittaneet vastaavat kaikki omista kirjoituksistaan.

Taitto: Liisa Lähtenmäki

Etu- ja takakannen kuvat: Petteri Peuranen. **Etukansi:** joulukoriste Prahan linnasta (2017). **Takakansi:** Brnon Náměstí Svobodyn joulukuusi (2017).

ISSN: 1459-420X

Painopaikka:

Taktiili 2019

SISÄLLYS

Puheenjohtajan palsta s. 3

Nina Faconová

Uutiskatsaus s. 4

Jari Aula ja Petteri Peuranen

Slovakian kansannoususta 75 vuotta s. 10

Heikki Larmola

Menneitä tapahtumia s. 15

In memoriam Karel Gott s. 16

Petteri Peuranen

Prahan kahviloissa 1985- s. 18

Eero Kettunen

Kommunistivalta horjuu ja kaatuu Tšekkoslovakiassa s. 24

Heikki Larmola

Tarina rakkaudesta yli rajojen... s. 30

Mikko Lemmetyinen



Astronominen kello Orloj Prahasa.

Kuva: Petteri Peuranen



Nina Faconová



Ahoj a dobrý den!

Taas eletään vuoden pimeintä aikaa ja ihmiset viettävät joulunaikaa. Lunta tulee ja menee, silloin tällöin näkee luonnossa vieläkin hyttysiä ja päivät ovat lyhentyneet. Pikkujoulukausi meni myös, mutta syksyn tapahtumista täytyy mainita erityisesti yksi tärkeä juhla ennen muita.

Tšekissä juhlittiin 17.11. samettivallankumouksen 30-vuotispäivää. Tapahtumat lähtivät liikkeelle muistotapahtumasta, joka liittyi samana päivänä 50 vuotta aiemmin eli vuonna 1939 tapahtuneeseen natsien toimenpiteeseen tšekiyliopistojen väliaikaiseksi sulkemiseksi. Vapaa opiskelijayhdistys STUHA (Nezávislé studentské hnutí) järjesti perjantaille 17.11.1989 tapahtuman, joka laukaisi tapahtumien vyöryn. Kukaan ei osannut kuvitellakaan, miten asiat seuraisivat toisiaan ja loppuisiko kaikki edes onnellisesti. Joka tapauksessa ihmiset eivät halunneet elää enää totalitarismissa, ovi länteen oli jo niin lähellä, vapaus tuoksui ilmassa. Tapahtumia ei voinut enää pysäyttää!

Mutta nyt, kolmekymmentä vuotta myöhemmin, on jo valmiiksi särkyvä demokratia kuilun partaalla. Kun Václav Havel yritti varoittaa kansalaisia uudenvuodenpuheissa populismista,

halvoista lupauksista ja kauniisti puhuvista poliitikoista, ihmiset elivät tuoreen demokratian lumoissa. Emme huomanneet, että entisen kommunistihallituksen ja salaisen poliisin jäsenet käänsivät takkeja, rupesivat ”yrittäjiksi” ja ottivat valtaa takaisin, nyt rahan avulla.

Marraskuun tapahtumia on muistettu tänä vuonna myös Turussa. Suomi-Tšekki-seura järjesti lauantaina 16.11. iltatilaisuuden Hospoda-ravintolassa. Toivottavasti saitte tutustuttua Turussa asuviin tšekkeihin ja mahdollisuuden jutella heidän kanssaan. Torstaina 5.12. tavattiin La Famiglia -ravintolassa Helsingissä jo perinteisen Mikulášin päivän kunniaksi.

Vuosi 2019 on pian loppumassa. Suomi-Tšekki-seura on julkaissut tänä vuonna kaksi Näköala Tšekkiin -lehteä, tukenut muutamaa projektia (esim. tšekin kielen keskustelukurssia Helsingissä syksyllä) ja osallistunut Turun kirjamesuille. Haluan kiittää hallituksen jäseniä hyvästä vuodesta. Ensi vuonna jatkamme samaan malliin.

Toivotan teille kaikille rauhallista joulua ja onnellista uutta vuotta 2020!

Nina Faconová

Uutiskatsaus Tšekistä

syksy 2019

TŠEKIN KULJETTAVA YDIN- JA UUSIUTUVAN ENERGIAN TIETÄ

Tšekin on tulevaisuudessa kuljettava ydin- ja uusiutuvan energian tiellä. Silti yritykset eikä suurin osa kotitalouksista kannata hiilivoimaloiden välitöntä sulkemista, selviää Tšekin tasavallan Kauppakamarin teettämästä tutkimuksesta. Tutkimuksen toteutti IBRS-agenttuuri 1200 kotitaloudelle ja 300 yritykselle. ”Firmat ja ihmiset kannattavat yksiselitteisesti puhtaampia energialähteitä. Samanaikaisesti ne kuitenkin edellyttävät hallitukselta toimia energiaturvallisuuden takaamiseksi ja energian hinnoittelun tarkistamiseksi”, sanoi Kauppakamarin presidentti **Vladimír Dlouhý**. Varoittavana esimerkkinä Tšekille on hänen mukaansa naapurimaa Saksa, jossa energiamuodon muutoksen vuoksi on viime aikoina sähkön hinta noussut ennätysmäisesti. Tšekin Kauppakamarin analyysin mukaan on viimeisen 11 vuoden aikana teollisuuden tarvitseman sähköenergian hinta, sisältäen verot ja maksut, noussut Saksassa lähes puolella (47 prosenttia), kun taas Tšekissä hinta on laskenut melkein neljäksennen (23 prosenttia).

18.9.



Kuva: Petteri Peuranen

Temelínin voimalan jäähdytystornit lähellä České Budějovicea.

TŠEKISSÄ PALKKOJEN NOUSU HUOMATTAVASTI SAKSAA RIPEÄMPÄÄ 2000-LUVULLA

Viime vuonna Tšekin tasavallassa keskipalkka oli yli kaksi kertaa suurempi kuin vuonna 2000. Mikäli summa muunnettaisiin euroiksi, olisi tšekeillä käytettävissään joka kuukausi rahaa yli kolme kertaa enemmän kuin 19 vuotta sitten. Saksalaisten keskipalkka on vuoteen 2000 verrattuna noussut 44 prosenttia, selviää *Purple Trading* -yhtiön analyysistä.

”Keskipalkassa tosin jääme yhä jatkuvasti Saksaa huomattavasti jälkeen”, sanoo *Purple Tradingin* johtaja **David Varga**. Keskimääräinen bruttokuukausipalkka Tšekissä tämän vuoden toisella neljänneksellä nousi viime vuoden vastavasta 7,2 prosentilla 34 105 kruunuun (noin 1337 €). Ensimmäistä kertaa neljännesvuosiseurannassa keskipalkka ylitti näin 34000 kruunun rajan. Kuitenkaan kaksi kolmasosaa palkansaajista ei yllä tähän keskiansioon. Inflaatio huomioiden tosiasiassa palkat nousivat 4,3 prosentilla. **5.10.**

PÄÄMINISTERI BABIŠ JA MINISTERI SCHILLEROVÁ PITÄVÄT TASAVALLAN MOODY'SIN LUOTTOLUOKITUKSEN NOUSUA SUURENA MENESTYKSENÄ

Valtionvarainministeri **Alena Schillerová** (ANO) kirjoitti Facebook-tilillään, että luottoluokittajan päätös antaa ”uskomattomasti voimaa työn jatkamiseen”. ”Mitä korkeamman arvosanan maa säilyttää, sitä luotettavampana velallisena sitä pidetään, ja toisaalta se voi lainata rahaa markkinoilta edullisemmilla ehdoilla. Tämän ansiosta voimme säästää huomattavia summia valtionvelan rahoittamiseksi. Näitä varoja voimme sitten käyttää sinne, missä on suurin tarve”, sanoi ministeri lehdistötiedotteessa. **5.10.**

KANSALLISMUSEO AVASI VŠETATYSSA PALACHIN MUISTOMERKIN

Tšekin kansallismuseo avasi 9.10. Všetatyssa Mělníkin alueella Palachin muistomerkin, jonka osina ovat **Jan Palachin** kotitalo ja uusi rakennus multimedia-näyttelyä varten. Muistomerkin tarkoituksena ei ole vain muistuttaa Palachin kohtalosta, vaan myös samanaikaisesti innostaa vierailijoita pohtimaan Tšekin avaintapahtumia, sanoi juhlallisissa avajaisissa Kansallismuseon johtaja **Michal Lukeš**. Kaarlen yliopiston filosofisen tiedekunnan opiskelija Jan Palach teki vuonna 1969 polttoitsemurhan protestina Varsovan liiton joukkojen Tšekkoslovakian miehitykselle ja sen seurauksille. Kotitalo on muutettu siten, että sen läpi kulkee ns. pahan särmä. Symbolisesti sitä esittää pöytä, joka kunnioittaa Palachin perhettä. Särmän muodostaa suuri metallinen särmä. Rakennuksen ikkunat on pimennetty ja sisään voi katsoa vain pienistä tirkistysaukoista, mikä symboloi perheen eristämis-

” Jan Palach teki vuonna 1969 polttoitsemurhan protestina Varsovan liiton joukkojen Tšekkoslovakian miehitykselle.

tä yhteiskunnasta. Toisena, uutena pystytettynä muistomerkin osana ovat alkuperäiset esineet, joita Jan Palachilla oli mukanaan 16. tammikuuta 1969 Václavinaukiolla Prahassa hetkellä, jolloin hän sytytti itsensä tuleen. Siellä on myös monimediaisia näyttörüutuja historiallisista faktoista ja ta-



Kuva: Tšekin kansallismuseo

pahtumista. Näyttelyssä on niinkään Jan Palachin kuolinnaamio, joka on kuvanveistäjä **Olbram Zoubekin** valmistama ja luoma patsas nimeltään *Jan*. Jokainen vierailija saa museokierroksella kulkea myös Jan Palachin ruumiin peittäneen lipun kautta. **9.10.**

TIEDUSTELU- JA TURVALLISUUSPALVELUN PÄÄLLIKÖ VAROITTAÄ OIKEISTOLAISISTA ÄÄRILIIKKEISTÄ TŠEKISSÄ

Turvallisuustiedustelupalvelun (Bezpečnostní informační služba, BIS) johtaja **Michal Koudelka** varoitti alahuoneen istunnossa äärioikeistolaisten liikkeiden uhasta. Aktiiviset ääriliikkeet ovat tosin hänen mukaansa Tšekissä vähentyneet, mutta ei ole poissuljettua, että tilanne voi muuttua. Samalla hän viittasi tämänvuotisiin oikeistolaisten ääriliikkeiden tekemiin terrori-iskuihin Saksassa (Hallen synagogahyökkäys) ja Uudessa Seelannissa (Christchurchin moskeija-ampuminen). Koudelka sanoi, että äärioikeistolaisiin tapahtumiin ovat pitkään kiinnittäneet huomiota niin BIS kuin poliisikin. Niiden toiminnan, samoin kuin ääriliikkeiden toiminnan suuren pirstaleisuuden vuoksi ääriliikkeitä on vähemmän. Tapahtuneet iskut voivat toimia innoittajana joidenkin äärioikeistolaisten omalle toiminnalle. Koudelka varoitti myös, että mahdollinen tšekkiläistä muslimiyhteisöä vastaan suunnattu ääriteko voi johtaa radikalisoitumiseen. Tämän seurauksena voi hänen mukaansa nousta islamiterrorismin riski Tšekissä, mitä BIS pitää vakavimpana lyhytaikaisena turvallisuusuhkana maalle. **21.10.**

VENÄJÄN VAKOILUVERKOSTO PALJASTUI JA TUHOITTIIN TŠEKISSÄ

Tiedustelupalvelu (BIS) ja Kansallinen keskus organisoitunutta rikollisuutta vastaan (Národní Centrála proti organizovanému zločinu, NCOZ) ovat paljastaneet ja tuhonneet verkoston, jonka oli perustanut Venäjän federaation tiedustelupalvelu (FSB), kertoo BIS:n johtaja **Michal Koudelka** parlamentin turvallisuuskokoukselle lokakuussa. Venäläisten ja kiinalaisten tiedustelupalvelujen aktiivisuus on ollut jo pitkään todellinen turvallisuus-

uhka Tšekille. Lyhyen tähtäimen uhkista suurin on islamilainen terrorismi. Koudelka sanoi, että paljastunutta ja tuhattua vakoiluverkostoa rahoitettiin suoraan Venäjältä ja Venäjän Prahansuurlähetystön kautta. Tarkoituksena oli vakoilla tšekkejä ja myös ulkomaiden kansalaisia tietoverkkopalvelimien kautta. Vastaavia vakoiluorganisaatioita toimii muissakin Euroopan maissa. Näitä Koudelka ei nimennyt, koska Tšekin tapauksen tutkinta jatkuu vielä yhteistyössä NCOZ:n ja Vastavakoilun kanssa. **21.10.**



Kuva: Petteri Peurainen

PRAHA NEUVOTTELEE JOUKKOLIIKENTEEN KULJETTAJIEN IKÄRAJAN LASKEMISEKSI KULJETTAPULAN VUOKSI

Prahan johto neuvottelee liikenneministeriön kanssa tieliikennelain uudistamiseksi koskien joukkoliikenteen bussikuljettajien ikärajan muuttamista 21:stä 19:een vuoteen. Syynä tähän on kuljettajien riittämätön määrä, kertoo ČTK:lle varapormestari **Adam Scheinherr**. Prahan liikennelaitokselta (DPP) on pitkään puuttunut jopa 10 prosenttia kuljettajareservistä. Yhteensä liikennelaitoksella on noin 11 000 työntekijää, joista yli neljä tuhatta on kuljettajia.

Kuljettajia ei ole tarpeeksi, mutta lisäksi nykyisilläkin kuljettajilla teetetään maksimimäärä ylityötunteja. Aiemmin DPP houkutteli kiinnostuneita mm. alennetuilla työntekijälipuilla, 1100 kruunun eläkevakuutuksilla vuoden työskentelyn jälkeen, kolmen päivän terveystvapailta tai viiden viikon lomilla. DPP:n pääjohtajan **Petr Witows-**

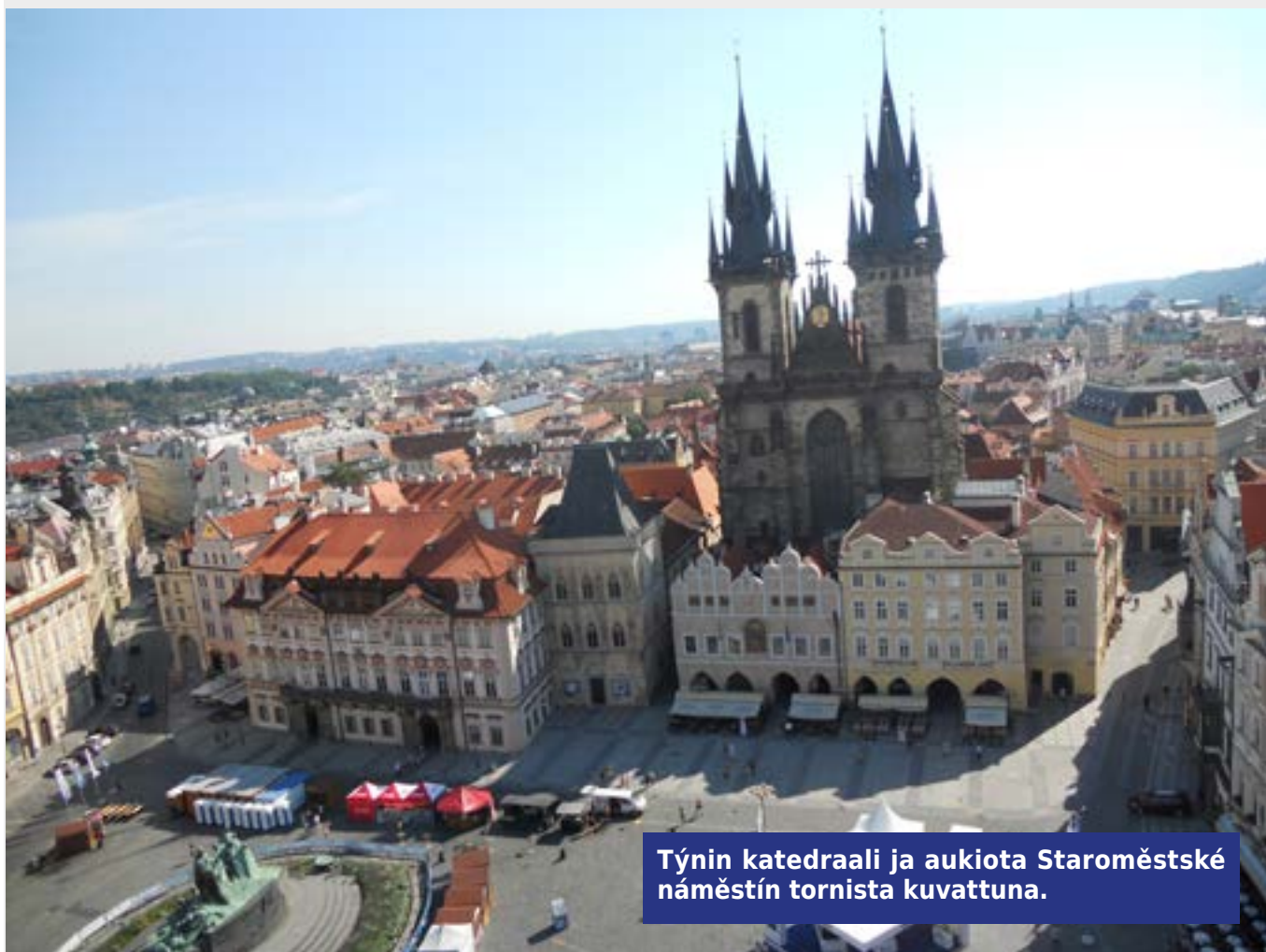
kin mukaan uhkana ei ole kuitenkaan linjojen sul-
keminen. Kuljettajapula koskee myös esikaupun-
kilinjoja hoitavaa yhtiötä. Prahassa on käytössä
metro, raitiovaunut, bussit ja Petřínin köysirata
(lanovka), joiden toimintaan kaupunki antaa vuo-
sittain yli 13 miljardia kruunua. **23.10.**

PRAHAN ASEMA UNESCON MAAILMAN- PERINTÖLISTALLA UHATTUNA

Prahan historiallinen keskusta, joka on ollut
UNESCO:n maailmanperintölistalla vuodesta
1992, on vaarassa menettää paikkansa listalla.
Asiasta tiedottivat UNESCO:n Maailmanperintö-
keskus ja Kansainvälinen muistomerkkikomitea.
Keväällä Prahassa vierailleiden komissaarien
mukaan kaupunki ja Tšekin valtio eivät riittävästi
puolusta niitä arvoja, joiden ansiosta Prahan
historiallinen osa on listalle päässyt. Komissaarit
kiinnittävät huomiota nykyisiin ja suunniteltuihin

” Komissaarit
kiinnittävät
huomiota nykyisiin
ja suunniteltuihin
korkeisiin
rakennuksiin
Prahassa.

korkeisiin rakennuksiin Prahassa. He varoitta-
vat myös valmisteltavasta rakennuslaista, joka
ei huomioi muistomerkkien suojelijoita sitovia
näkökantoja. Komissaarit vaativat myös kaupun-
gilta uutta metropolisuunnitelmaa. Raportti edy-
lyttää pikaisia toimia tilanteen korjaamiseksi.



Kuva: Petteri Peuranen

Toimikunta arvioi tilannetta uudelleen ensi vuonna.

Uhanalaisten UNESCO-muistomerkkien lista sisältää ne kohteet, joita uhkaa akuutti tuhoutumisvaara. Kulttuuriministeri **Lubomír Zaorálek**in (ČSSD) mukaan on ennen aikaista puhua Prahan keskustan joutumisesta uhanalaisten listalle. ”Maailman organisaation kanssa käydään neuvotteluja ja tilannetta voidaan hallita”, hän sanoi toimittajille parlamentissa. Zaorálek mukaan Tšekin tasavallan toimet tullaan UNESCO:ssa ratkaisemaan ensi vuoden aikana. **24.10.**

KANSANEDUSTAJAT VAHVISTIVAT ELOKUUN 21:NNEEN MIEHITYKSEN UHRIEN MUISTOPÄIVÄKSI

Tšekki tulee ilmeisesti muistamaan 21. elokuuta miehityksen uhrien muistopäivänä. Parlamentin alahuone (Poslanecká sněmovna) hyväksyi asian 24.10. nopeutetusti ensimmäisessä käsittelyssä. Eesityksen puolesta oli 130 edustajaa, KSČM:sta lakiehdotuksen allekirjoitti **Jiří Dolejš**. Lakimuutoksen käsittelee seuraavaksi ylähuone. Varsovan liiton joukot miehittivät Tšekkoslovakian elokuun 20:nneen ja 21:nneen päivän välisenä yönä 1968. Lakialoitteen tekijöiden mukaan ajankohta kuuluu Tšekkoslovakian historian traagisimpiin päivämääriin. Parlamentti lisäsi äskettäin myös lokaan 8:nneen haukankasvatuksen muistopäiväksi.

Seuraaviksi merkkipäiviksi tulevaisuudessa kansanedustajien aloitteiden mukaan voisi kuulua myös 17. tammikuuta lastentarhojen päivänä. Liike STAN:in edustajat tekivät aloitteen, jonka mukaan 1. toukokuuta ei juhlittaisi ainoastaan työn juhlanä, vaan myös Tšekin EU:hun liittymisen päivänä. **24.10.**

KIISTAA VAALITAVASTA

Presidentti **Miloš Zeman** ei kannata sitä, että vaalit toimitettaisiin vain yhtenä päivänä. Nykyisin tšekit voivat äänestää joko perjantaina tai lauantaina. Hän arvelee tällaisen muutoksen alentavan äänestysaktiivisuutta. Mikäli parlamentti hyväksyisi ehdotuksen, Zeman käyttäisi ilmeisesti veto-oikeuttaan lakimuutosta vastaan. Zeman

” Babiš ei silti tunnu taipuvan vielääkään, ainakaan omaan eroonsa.

puhui asiasta TV-Barrandovin haastattelussa. Hän toisti uudestaan kannattavansa äänestyspakkoa. Sisäministeriö suunnittelee vaalilain muutosehdotusta siten, että äänestämään tultaisiin jatkossa vain perjantaina. Muihin uudistuksiin kuuluvat kirjeäänestys ulkomailla ja vaalilistojen pakollisen toimittamisen lakkauttaminen. Sisäministeri **Jan Hamáček** (ČSSD) lähetti ehdotuksen huomautuskäsittelyyn, minkä jälkeen se vasta menee hallitukselle ja parlamenttiin. **8.11.**



Pääministeri Andrej Babiš.

Kuva: David Sedlecký - Oma teos, CC BY-SA 4.0

”MILJOONA HETKEÄ” -YHTEISÖ ANTAA PRAHAN LETNÁLLA BABIŠILLE ULTIMATUMIN & BABIŠ SUOSITUIN POLIITIKKO

Prahan Letnán lauantaisessa mielenosoituksessa Miljoona hetkeä -yhteisö haluaa antaa pääministeri **Andrej Babišille** ultimatum: hän joko ratkaisee eturistiriitansa, hankkiutuu eroon Agrofertistä ja mediaomistuksista ja erottaa oikeusministeri **Maria Benešová** (ANO) tai eroaa itse pääministerin paikalta. Päinvastaisessa tapauksessa puhkeaa uusi protestiaalto, sanoo lehdistötilaisuudessa yhteisön puheenjohtaja **Mikuláš Minář**.

Tähänastiset protestit Babišia vastaan, joita *Milion chvílek* on järjestänyt puolueettoman oikeuslaitoksen hyväksi, huipentui kesäkuiseen mielenosoitukseen Letnálla, mikä oli suurin sitten vuoden 1989. Järjestäjien mukaan mielenilmaukseen osallistui neljännesmiljoona ihmistä, poliisiin mukaan noin 200 000. Samettivallankumouksen vuosipäivän aattona Letnálla oli jälleen vastaava ihmisjoukko. Lisäksi EU vaatii Babišia palauttamaan saamansa EU-avustukset eli 450 miljoonaa kruunua. Babiš ei silti tunnu taipuvan vieläkään, ainakaan omaan eroonsa.

Pääministeri Andrej Babiš on edelleen Tšekin hallituksen ja parlamenttipuolueiden edustajien joukossa suosituin poliitikko 52 prosentin kannatuksella. Toiseksi eniten kannatusta tutkimuslaitos STEM:in mittauksessa sai valtionvarainministeri **Alena Schillerová** 43 prosentilla. Kolmas oli 39 prosentilla sosiaali- ja työministeri **Jana Maláčová** (ČSSD) ja kulttuuriministeri **Lubomír Zaorálek** oli samoilla lukemilla. **11.11.**

PRAHASSA SUURMIELENOSOITUS HALLITUSTA JA PÄÄMINISTERIÄ VASTAAN

Prahassa arviolta 250 000 mielenosoittajaa osoitti mieltä samettivallankumouksen vuosipäivän yhteydessä marraskuun puolivälissä. Suurmielenosoitukseen odotettiin alun perin 100 000 osallistujaa, mutta luku nousi mittavasti suuremmaksi. Mielenosoittajat protestoivat hallitusta ja pääministeri **Andrej Babišia** vastaan. Protestoijien mie-

lestä maata uhkaa demokratian rapautuminen. Pääministeriä syytetään mm. poliittisen aseman sekoittamista liike-elämän intresseihin. Mielenilmauksessa oli mukana myös 1980-luvun toisinajattelijoita.



Kuva: Petteri Peuranen

TŠEKKI VOITTI JÄÄKIEKON KARJALA-TURNAUKSEN HELSINGISSÄ

Neljän maan eli Suomen, Ruotsin, Venäjän ja Tšekin muodostama ns. *Eurohockey tour* -turnaussarja aloitettiin perinteisesti Suomen järjestämällä Karjala-turnauksella 7.-10. marraskuuta. Nykymuotoisena vuodesta 1996 pelatun turnauksen voittaja oli **Miloš Říhan** valmentama Tšekki, jolle ykkössija oli toinen (ensimmäinen Karjala-voitto oli 2012). Tšekki voitti avauspelissään Ruotsin 3-1 (ottelu pelattiin Leksandissa), sitten Suomen oli taivuttava voittolaukauskisan jälkeen 3-2, ja turnausmestaruus varmistui Venäjää vastaan 3-0-voitolla. Tšekki on silti edelleen Karjala-turnauksen maratontaulukossa neljäntenä kahdella voitolla, Suomi on voittanut 12 kertaa (+8 kakkossijaa), Venäjä seitsemän ja Ruotsi neljä kertaa. Seuraava turnaus on perinteinen Venäjällä ennen joulua pelattava (takavuosina *Izvestija*-nimellä tunnettu), helmikuussa on vuorossa *Sweden Hockey Games* ja MM-kisojen kenraaliharjoituksena Tšekin turnaus vapun tienoilla. **11.11.**

Petteri Peuranen & Jari Aula
(toimitus ja käännös mm. Tšekin Radion aineiston pohjalta)

Slovakian kansannoususta 75 vuotta

Slovakian kansannousu, joka kohdistui saksalaisia ja natsseja myötäilevää omaa hallitusta vastaan, kesti elokuun 1944 lopusta lokakuun 1944 loppuun.

Teksti: Heikki Larmola

Kansannousuun osallistui arviolta 60000 slovakialaista sotilasta ja 18000 partisaania taistellen saksalaisten joukkoja vastaan. Niitä oli vyörynyt Unkarista Slovakiaan sen jälkeen, kun Slovakian hallitus oli menettänyt tilanteen hallinnan. Taisteluihin osallistui muun maalaisia antifasisteja, etenkin neuvostoliittolaisia laskuvarjopartisaaneja, ja tšekkejä. Parhaimmillaan kansannousuun osallistuneet joukot hallitsivat koko Keski-Slovakiaa. Lokakuun loppuun mennessä saksalaiset murskasivat kansannousun ja kostivat tuhoamalla kyliä ja teloittamalla summittain asukkaita. Kansannousuun osallistuneiden joukkojen komentajat, Tšekkoslovakian pakolaishallituksen Lontoosta lähettämä kenraali **Rudolf Viest** ja



everstiluutnantti, viime vaiheessa prikaatikenraaliksi ylennetty **Ján Golián** joutuivat vangeiksi ja teloitettiin. Jäljelle jääneet partisaanit vetäytyivät vuorille odottelemaan lähestyvän puna-armeijan joukkoja, jotka eivät vielä kansannousun aikana olleet kyenneet murtautumaan slovakkien avuksi. Puna-armeijalle Slovakian operaatio olisi ollut vain yksi operaatio koko pitkällä, Jäämereltä Mustallemerelle ulottuvalla rintamalla samaan aikaan, kun Romania vaihtoi puolta Neuvostoliiton puolelle. Bulgaria oli siirtynyt neuvostojoukkojen haltuun ja Suomi oli solmimassa aselepoa Neuvostoliiton kanssa neuvostojoukkojen edetessä Puolaan ja kohti Unkaria. Slovakian auttamiseksi ei vielä riittänyt joukkoja.

Slovakian kansannousulla oli ja on yhä laajakantoinen merkitys. Se vahvisti entisestään slovakien kansallista itsetuntoa, jota ei enää voitu tukahduttaa, vaikka sitä sittemmin kommunistisen totalitarismin aikana ennen vuoden 1968 Prahan ja Bratislavan kevättä yritettiin. Slovakit eivät enää halunneet luopua siitä, mitä olivat ehtineet saavuttaa. Vuonna 1993 syntynyt itsenäinen, suvereeni Slovakian tasavalta on slovakien jo silloin kohonneen itsetunnon huomattavin luomus. Niinpä kansannousun alkamispäivä 29.8.1944 on nykyisen EU:n ja EU:n rahaliiton jäsenen Slovakian toinen kansallispäivä, toinen on vuodelta 1992 syyskuun 1. vietettävä perustuslain päivä.

Erillinen Slovakian valtio - natsi-Saksan vasalli

Slovakian sodanaikaisen tasavallan presidentin, *pater* **Jozef Tison** hallitus otti yhä enemmän poliittista mallia natsi-Saksasta, jonka vasallivaltio se käytännössä oli ollut perustamisestaan maaliskuusta 1939 lähtien, ja ehkä osin myös fasistisesta Italiasta. Yksipuoluejärjestelmä maassa jo oltua valtaa piti kansallispopulistinen HSLS (Hlinková slovenská ľudová strana), jonka jäseniä kutsuttiin lyhyesti *ľudákeiksi*. Nämä siirtyivät suurvaltaliittolaistensa vaikutuksesta vielä enemmän oikealle kohti oikeistodiktatuuria, jossa maan katolisella papistolla oli vaikutusvaltainen asema. Slovakian järjestelmää onkin jälkepäin kutsuttu kleriko-fasistiseksi. Tiso itse omaksui ”Johtajan” (Vodca) arvonimen, ja juutalaisia ryhdyttiin kuljettamaan keskitysleireihin Slovakian parlamentissa hyväksytyjen, Saksan mallin mukaisten rotulakien perusteella. Noin 60 000 juutalaista ehdittiin kuljettaa Saksaan tuhoamisleireille, kunnes paavi **Pius XII** puuttui asiaan ja kielsi juutalaisten kuljetukset. Itsekin katolisena pappina presidentti Tiso oli velvollinen noudattamaan paavin käskyä. Saksalaisten miehitettyä maan syksyllä 1944 juutalaisten kuljetukset leireille ja kaasukammioihin alkoivat uudelleen. Jo varhain hallitsevan *Ľudák*-puolueen ”Hlinka-kaartit” saivat saman aseman kuin SS:llä Saksassa, ja parlamentti hyväksyi lain eriarvoisista säädyistä. Slovakialainen histo-



Slovakialaisia sotilaita kansannousun aikaan.



SNP museum Banská Bystricassa.

Kuva: Eryn Blaire (CC BY-SA 3.0)

riantutkija **Dušan Kováč** on huomauttanut, että mainitulla säädöksellä ei ollut paljon merkitystä. Demokratian kannalta katsottuna muutos merkitsi taantumista Unkarin ylivoimaisiin oloihin. Samalla Slovakia tuli yhä enemmän riippuvaiseksi Saksasta, ja Saksa käytti sitä entistä enemmän hyväkseen, koska Hitler oli jo varhaisessa vaiheessa päättänyt tuhota sekä tšekit että slovakit kansallisuuksina ja sulauttaa ne saksalaisiin, joilla entisen Tšekkoslovakian alueet oli tarkoitus asuttaa.

Slovakian diktatuurin alku lupasi kuitenkin melko hyvää. Tšekkoslovakian hajoamisen jälkeen toukokuussa 1939 Kominternin ohjeiden mukaan perustetun, erillisen maanalaisen Slovakian kommunistipuolueen (Komunistická strana Slovenska, KSS) edustajien Moskovaan lähettämien raporttien mukaan kulutustavaroita oli Slovakiassa paremmin saatavilla kuin Saksan alistamissa naapurimaissa ja teollisuuden reaaliensiot kasvoivat hyvää vauhtia. Kommunisteilla tuskin oli syytä lähettää Moskovaan perusteettoman myönteisiä raportteja maan fasistisen hallituksen menestyksistä. Talouden alkumenestys oli yllätys myös monille hallituksen kannattajille. Slovakian kruunu oli ennen pitkää vakain ja paras valuutta Saksan miehittämässä Euroopassa. KSS:n tiedottajat ja

sitten slovakkitutkijat ovat todenneet, että Slovakian työläiset eivät olleet tyytymättömiä taloudellisiin ja sosiaalisiin oloihinsa, vaan poliittisten oikeuksiensa menetykseen. Slovakiassa näytti menevän taloudellisesti paremmin kuin ennen vuotta 1938 Tšekkoslovakian ensimmäisen tasavallan aikana, mutta poliittisesti huonommin. Moskovaan raportoitiin myös, että slovakien kansallistunto ja kohonnut itsetunto oli otettava huomioon uutta Tšekkoslovakiaa perustettaessa.

Sitten Slovakian talous alistettiin täysin tukemaan Saksan sotaponnistuksia. Myös slovakialaisia joukkoja oli mukana, kun Saksa hyökkäsi Puolaan. Sen jälkeen, kun Slovakian talous oli kytketty Saksaan, kuten siirtomaan talous ainakin, tämä alkoi näkyä myös puutteina jokapäiväisessä elämässä. Slovakian oli mm. luovutettava korvaukselta laajat valimonsa ja niihin liittyneet kaikki teollisuuslaitoksensa Podbrezovássa saksalaiselle "Hermann Görings Werke" -trustille. Tämä merkitsi peräti 70 miljoonan Slovakian kruunun pakollista varainsiirtoa Saksalle. Slovakia ei saanut myöskään tuottaa sellaisia tavaroita, joita Saksassa oli riittävästi saatavilla. Myös Slovakian keskuspankin johtaja, vaikka olikin Slovakian marginaaliseen saksalaisvähemmistöön kuuluva natsi

” Sitten Slovakian talous alistettiin täysin tukemaan Saksan sotaponnistuksia.

Imrich Karvaš, valitti, että Slovakian ja Saksan välisen kaupan kolmen miljardin kruunun vajetta oli vaikea korvata. Lisäksi Slovakian työvoiman pakottaminen osallistumaan Saksan sotaponnistuksiin aiheutti taloudellisia menetyksiä. Saksan heiketessä se ei enää kyennyt maksamaan Slovakian toimituksia, eikä se tietenkään aikonutkaan maksaa velkaansa. Kesäkuussa 1944 Slovakian valtionvelka oli kasvanut 8,6 miljardiin Slovakian kruunuun, mikä vastasi tuohon aikaan 150 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria.

Slovakian aseellinen kansannousu

Slovakiassa oli sekä kotimaisia että neuvostoliittolaisia partisaaneja, jotka alkoivat liikehtiä, katkoa rautatieyhteyksiä ja tehdä muitakin hallituksen vastaisia sabotaašitekoja. Niiden toiminta vilkastui keväällä ja kesällä 1944. Lisäksi slovakkisotilaat oli palautettu aseineen itärintamalta kotiin. Neuvostojoukot lähestyivät idästä päin. Slovakian Kansallisneuvosto SNR oli kuitenkin vielä tuolloin melko tuntematon oman kansansa keskuudessa.

Lúdák-hallinto alkoi menettää otettaan, eikä se luultavasti olisi myöskään yksinään kyennyt kukistamaan vastarintaa. Elokuun lopulla 1944 hallinto kutsui saksalaiset joukot maahan. Kansannousun kannalta oli onnetonta, että puna-armeija ei vielä päässyt sen avuksi, kun sillä oli samanaikaisesti yllin kyllin tekemistä Romaniassa, Unkarissa ja Puolassa; Slovakian kansannousu puhkesi strategiselta kannalta ennen aikaisesti. Romania vaihtoi puolta puna-armeijan edetessä sinne ja ryhtyi taistelemaan saksalaisia vastaan, eikä Hitler enää kyennyt kostamaan uhkauksistaan huolimatta. Kun Unkarin valtionhoitaja **Miklós Horthy** oli yrittänyt päästä neuvotteluyhteyteen Moskovon kanssa, Unkaria maaliskuusta 1944 asti jo miehit-

täneet saksalaiset kidnappasivat hänet ja asettivat Budapestiin natsilaisen ”Nuoliristi”-järjestön johtaman hallituksen. Toisin kuin ehkä olisi ollut odotettavissa, Unkarin armeija ei aikonutkaan puolustaa valtionhoitajaansa, vaan liittyi *Wehrmachtin* miehitysjoukkoihin taistellakseen maan rajoille ehtinyttä neuvostoarmeijaa vastaan. Tämä mahdollisti sen, että saksalaisia joukko-osastoja voitiin siirtää Unkarista Slovakiaan maan miehittämiseksi.

Samaan aikaan Tšekkoslovakian Lontoon pakolaishallitukselta saamansa viestin perusteella Slovakian armeijan everstiluutnantti Ján Golián julisti Banská Bystrican kaupungissa 29.8.1944 radioteitse Slovakian kansannousun alkaneeksi. Siihen osallistui Slovakian armeijan sotilaiden ja partisaanien lisäksi lukuisia ulkomaalaisia, tšekkejä, venäläisiä, ukrainalaisia, valkovenäläisiä, ranskalaisia sekä myös unkarilaisia ja saksalaisia vastarintataistelijoita. Ilmeisesti Goliánin viesti ei kuitenkaan tavoittanut kaikkia Länsi-Slovakiassa ja pääkaupunki Bratislavassa olevia varuskuntia, koska nämä myöhästyivät voidakseen enää aloittaa taistelua eteneviä saksalaisia vastaan. Kuten Slovakian kansannousun asiantuntija, slovakialainen historian tutkija **Jozef Jablonický** osoittaa, kunnia kansannousun aloittamisesta kuului sotilaille, eikä Kansallisneuvostolle SNR:lle, jolta kului useita päiviä ennen kuin se saattoi ottaa poliittisen johdon. Lontoon pakolaishallitus laski ilmeisesti sen varaan, että puna-armeija tunkeutuessaan Romaniaan pääsisi myös Karpaattien kautta Slovakiaan. Slovakian kansannousu avaisi mahdollisuuden myös Tšekkoslovakian perustamiselle uudestaan, minkä tavoitteen länsiliittoutuneet näyttivät jo olevan hylkäämässä. SNR:n kommunistien johtomies **Gustáv Husák** riensi Banská Bystricaan ja onnistui saamaan **Vavro Šrobárin** organisaation lakkautetuksi. Nyt SNR antoi 1.9.1944 oman julistuksensa, joka muuten vastasi sisällöltään Slovakian demokraattien ja kommunistien välistä sopimusta, mutta tähdensi entistä enemmän slaavikansojen veljeyttä. Vielä myöhemmin syksyllä 1944 Husák väitti monien slovakien kannattavan liittymistä Neuvostoliittoon Tšekkoslovakian asemesta. Hän itse olisi luultavasti ollut valmis liittämään maansa itäisen suurvalta-



Kuva: Anna Regelsberger - Oma teos, CC BY-SA 3.0

Kansannousun muistomerkki Banská Bystrican kaupungissa.

liittolaisen yhdeksi osatasavallaksi. Tässä valossa on vain loogista, että Gustáv Husák oli 25 vuotta myöhemmin keskeisessä asemassa murskaamassa lopullisesti vuoden 1968 Prahan ja Bratislavan kevättä ja kohosi 31 vuotta myöhemmin kommunistisen Tšekkoslovakian viimeiseksi presidentiksi.

Slovakian kansannousulla haluttiin avata tie puna-armeijalle Slovakiaan. Neuvostojoukot olivat jo Puolassa, mutta eivät vielä olleet kyetneet – tai halunneet – auttaa Varsovan kansannousua, jonka natsit vielä murskasivat. Ne olivat kukistaneet Romanian ja edenneet Unkarin itärajan yli. **Beněšin** sotilasedustaja tällä alueella, kenraali **Heliodor Píka** oli esittänyt kahden slovakkidivisioonan etenemistä Karpaateilla, jotta puna-armeijalle olisi avautunut tie Slovakiaan. Saksalaiset riisui-
vat kuitenkin nämä divisioonat aseista jo samana päivänä kansannousun alettua. Tämä osoittautui kohtalokkaaksi kansannousun menestymisen kannalta. Neuvostoliittolaiset joukot, 1. Ukrainan rintaman 38. armeija sekä Tšekkoslovakian Neuvostoliitossa perustettu 1. armeija olivat jo 6.10.1944

” Slovakian kansannousu avasi mahdollisuuden myös Tšekkoslovakian perustamiselle uudestaan.

päässeet Duklan solaan, mutta saksalaiset onnistuivat sillä kertaa vielä torjumaan neuvostojoukkojen ja Tšekkoslovakian yksiköiden etenemisen. Noin 21 000 neuvostosotilasta ja noin 1900 Tšekkoslovakian 1. armeijan sotilasta kaatui.

Saksalaiset valtasivat Banská Bystrican kaupungin 27.10.1944. Tämän jälkeen seurasivat saksalaisten kostotoimenpiteet. ”SS Heimatschutz”, joka koostui Slovakian saksalaisvähemmistöstä ja ”Hlinka-kaartien” valmiusyksiköistä, aloitti terrorin, joka kohdistui kaikkiin kansannousuun osallistuneisiin. Natsit polttivat lukuisia kyliä ja vuoristoasumuksia, koska niiden asukkaat olivat osallistuneet kansannousuun. Miehet tapettiin tai vietiin keskitysleireille. Osa kansannousun armeijasta joutui saksalaisten vangiksi, kuten sen molemmat johtajat kenraalit Rudolf Viest ja Ján Golian, jotka saksalaiset teloittivat. Osa siirtyi partisaaneiksi vuoristoon. Partisaanitoiminta jatkuikin aina neuvostoarmeijan saapumiseen saakka.

Slovakian kansannousu oli kestänyt kahta päivää vaille kaksi kuukautta. Se toi slovakit liittoutuneiden rinnalle. Se varmisti myös sen, että Tšekkoslovakian valtio perustettaisiin sodan päättyessä uudelleen. USA:n presidentti **Roosevelt** tervehti kahdessakin viestissään ”tšekkoslovakialaisten joukkoja urheasta taistelusta tyrannian kukistamiseksi”.

MENNEITÄ TAPAHTUMIA



Kuvat: Petteri Peuranen
ja Nina Faconová



**Samettivallankumouksen
30-vuotismuistopäivää vietet-
tiin 16.11. Turun ravintola Hos-
podassa. Paikalla oli innokkaita
Tšekki-faneja.**



**Tšekin Suomen suurlähetystön kansallispäivä- ja sametti-
vallankumoustilaisuudessa 14.11. Helsingin Eirassa.**



**Suurlähettiläs Ivo Juklin (2. oik.) vastaanotolla. Jukl piti lyhyen
puheen kansallislaulujen jälkeen. Puheenjohtaja Nina 2. vas.**

Kultainen satakieli **Karel Gott** (1939-2019)

Tšekkoslovakian maailmanlaajuisestikin kuuluisimpiin viihdetaiteilijoihin kuulunut Karel Gott on kuollut 80-vuotiaana.

Gott teki uskomattoman monipuolisen ja menestyksekkään uran, joka kesti peräti yli kuusi vuosikymmentä. Voi hyvin sanoa, että hän eli täysillä alusta loppuun. Gottia kutsuttiin monilla lempinimillä, mm. ”Prahan kultainen ääni” ja ”Idän Sinatra”.

Karel Gott syntyi Plzeňissä 14. heinäkuuta 1939 ja kuoli Prahassa 1. lokakuuta 2019 vaikean sairauden uuvuttamana. Ansioituneen kansantaiteilijan - arvonimi myönnettiin hänelle vuonna 1985 - suosioista kertoo paljon se, että heti kuoleman jälkeisenä päivänä julistettiin maansuru ja Gottille järjestettiin valtiolliset hautajaiset. Niitä seurasi yhteensä yli 50 000 ihmistä.

Karel Gott halusi nuorena ryhtyä taidemaalariksi, mutta häntä ei kuitenkaan useista yrityksistä huolimatta hyväksytty taideoppilaitokseen. Gott muutti 1950-luvun alkupuolella Prahaan ja valmistui ČKD:n teollisuuskoulusta sähköasentajaksi. Hänen suurin intohimonsa oli kuitenkin musiikki. Laulavan sähköasentajan erimielisyydet työnantajansa kanssa sai hänet omistautumaan taiteelle laulajana, näyttelijänä, säveltäjänä ja harrastelijamaalarina. Gottin ensimmäiset esiintymiset tapah-

tuivat vuonna 1957 kiertueilla Prahan Akord-klubilla ja Redutassa sekä prahalaisissa kahviloissa **Karel Krautgartnerin** kanssa. Seuraavana vuonna eli 1958 hän voitti amatöörikilpailun, mikä olikin varsinainen lähtölaukaus tuotteliaan tenorin laulu-uralle. Siihen mahtui eri tyyliä: pop, rock´n roll, swing, jazz, blues, kantri, klassinen ja kansanmusiikki, oopperaa ja operettia unohtamatta. 1960-luvun alussa Gottin oopperaopettajana Prahan konservatoriossa toimi **Fjodor Shaljapinin** oppilas **Konstantin Karenin**. Alkuvuosina Gottin 1950- ja 60-lukujen suuntauksia sekoittava omintakeinen tyyli herätti yleisössä ristiriitaisia ja sekavia tunteita. 1960-luvun alkupuolella Gott esiintyi paljon duona **Vlasta Průchován** kanssa (mm. *Až nám bude dvakrát tolik* -laulusta tuli vuoden hitti) sekä kiinnityksellä Semafor-teatterissa **Jiří Suchýn** ja **Jiří Šlitrin** tuotannon tulokitsijana. *Oči sněhem zaváté* oli juuri Gottille kirjoitettu laulu, joka voitti ensimmäisen Tšekkoslovakian hittiparaatin. Gott on esittänyt paljon erityisesti **Karel Svobodan** lauluja.

Vuonna 1968 Karel Gott edusti Itävaltaa Euroviisuissa kappaleella *Tausend Fenster*, joka tuli sijalle 13. Prahan-miehityksen aikoihin hän osallistui myös Sopotin festivaaleille. Kommunistien ottaessa vallan Gott pakeni monien kulttuurihenkilöiden tavoin Länsi-Saksaan. Muutaman kuukauden kuluttua hän kuitenkin palasi, mahdollisesti puoluejohtaja **Gustáv Husákin** suostuttelun jälkeen. Pop-tähti jatkoi viihdyttäjän uraa kommunistises-

sa Tšekkoslovakiassa tiukasti puolueen ehdoilla ja toiveiden mukaisesti. Gott oli ensimmäinen julkinen Peruskirja 77:n vastustaja. Piilokriittisillä, mutta poliittisesti näennäisen korrekteilla lauluillaan Gott oli huippusuositettu aikana, jolloin viihde oli vielä melko harvinaista rautaesiripun takana. Gottin kansansuosio jatkui myös samettivallankumouksen jälkeen, ja hän esiintyi monien 20 vuotta kiellettyinä olleiden taiteilijoiden kanssa. Kommunistien myötäilijä olikin muuttunut demokratian äänitorveksi.

Karel Gottin levyjä on myyty huikeat 50 miljoonaa. Hän oli maan menestyksekkäin esiintyjä 293 sooloalbumilla (978 laulua), ja lauloi enimmäkseen tšekiksi. Hänen kielivalikoimaansa kuuluivat myös saksa, englantti, italia ja venäjä. Gott sai urallaan kahdeksan kultalevyä ja yhden timanttilevyn, 120 TV-palkintoa ja useita Kultainen satakieli (Zlatý slavík) -palkintoja. Kansantaiteilijan arvonimen (1985) lisäksi Gott sai ansiomitalin vuonna 2009. Hän esiintyi myös Venäjällä, Aasiassa ja Amerikassa (mm. New Yorkin Garnegie Hallissa). Gott yritti päättää laulajanuransa 1990-luvun alussa, muttei yleisön vaatimuksesta onnistunut, vaan veti edelleen täysiä stadioneita. Esimerkiksi vuonna 2012 loppuunmyydylle Prahan O2-areenalla oli yli 15 000 kuulijaa.

Karel Gottilla on neljä tytärtä avioliitosta **Ivana Gottová** kanssa. Hänet on haudattu Prahaan Malvazinkyn hautausmaalle.

Petteri Peuranen



Kuva: David Sedlecký (CC BY-SA 4.0)

Prahan kahviloissa 1985-

Olen käynyt Prahassa säännöllisen epäsäännöllisesti vuoden 1985 joulusta lähtien. Yli kolmenkymmenen vuoden aikana minusta on tullut ansiokas kahvilapummi.

Teksti: Eero Kettunen

Kultaisessa kaupungissa on vierähtänyt eripituisia jaksoja neljän päivän pikapyrähdyksistä lähes kahdeksan kuukauden stipendi-aattielämään. Prahasta on muodostunut minulle pakkomielle, kaupunki, jonne minun täytyy aina palata. Moni on kysynyt, miksi juuri Praha. En ole enää pitkään aikaan osannut vastata tähän kysymykseen. Yhtenä syynä paluuseeni Vltavan rannoille lienevät kuitenkin Prahan kahvilat. Minusta on kehittynyt vuosien varrella kelpo kahvilapummi. Vetelehdin hankkimallani "ammattitaidolla"



Kavárna Slavia -kahvila sisäpuolelta.

ansiookkaasti ja jopa paikallisilta tunnustusta saaden kaupungin lukuisissa kahviloissa.

Tietystä mielessä matkani Tšekkoslovakiaan ovat käyneet Itävallan kautta. Tämä on sinänsä luonnollista, sillä ovathan tšekit (ja slovakit) eläneet vuosisatoja osana Itävalta-Unkaria. Ensikosketuksen Itävaltaan sain kesällä 1984. Kävin tuona kesänä maassa kaksi kertaa. Ensin vietin pari päivää Wienissä ensimmäisellä Interrail-matkallani, joka suuntasi Kreikkaan, ja heinä- ja elokuun vaihteessa vaelsin partiolaisten kanssa Itävallan vihreässä sydämessä Steiermarkissa. Minussa heräsi tuona kesänä kiinnostus Keski-Eurooppaan kohtaan, ja Itävallan ohella halusin tutustua alueen muihin maihin. Budapestin silloilla kävelin ensi kerran jo matkallani Kreikkaan.

Syksyllä 1985 tein päätöksen: sen joulun viettäisin Prahassa. Hankin taas Interrail-kortin ja pakasin tavarani. Matka kulki ensin laivalla Turusta Tukholmaan, josta se jatkui junalla kohti Kööpenhaminaa. Jotenkin ryhdyin juttuun muiden matkalaisten kanssa. Suomalainen seurueemme herätti pahennusta ruotsalaisissa juomalla karpaloviinaa. Yksi suomalaiskundi kertoi olleensa edelliskesänä Prahassa pari viikkoa. Hän painotti, että homman juoni on Saksan markoissa. Turistilla tulee olla viemisinään rautaesiripun taakse paksu nippu länsivaluuttaa, jota pimeästi vaihtamalla Tšekkosloviassa elää kuin kuningas.

Nyt minulla oli kuitenkin henkilökohtainen ongelma: valuuttani oli kiinni matkashekeissä, ja Saksan markkoja minulla oli vain muutama kymppi. Ajattelin korjata tilanteen Wienissä, mutta kuinkas sitten kävikään... Menin Itävallan pääkaupungissa täynnä toivoa pankkiin vaihtaakseni matkashekkini ensin šillingeiksi, jotka olisin sitten halunnut vaihtaa Saksan markoiksi. Pankkivirkailija kuitenkin totesi minulle, ettei siinä ole järjen häivää ja että menettäisin moisessa pankkitoimituksessa rahaa aivan turhaan. Hän ei tiennyt suunnitelmistani ryhtyä mustan pörssin valuutakauppiaaksi, enkä tätä puolta asiassa hänelle valottanut. Summa summarum, olin nuori ja vähän hölmö, joten ostin junalipun kultaiseen kaupunkiin ja läksin matkaan ilman paksua tukkua Saksan markkoja.

Juna Wienistä Prahaan lähti iltapäivällä, ja mat-

ka kesti tiukkoine rajamuodollisuuksineen kuusi tuntia. Junassa oli pakko vaihtaa Tšekkoslovakian valuuttaa hyvin epäedulliseen kurssiin osastoissa kiertäneeltä valtionpankin virkailijalta. Yö oli laskeutumassa, kun saavuin ensi kertaa Prahän päärautatieasemalle. Olin aika hukassa, mutta suuntasin kaupungille rikkani kanssa. Minulla ei ollut tiedossa minkäänlaista yösiijaa, mutta onneksi kaksi ystävällistä poliisia johdatti harhailevan nuorukaisen hotelliin.

Hotellin vastaanottovirkailija oli humalassa ja voivotteli omaa ja maansa kurjaa tilannetta - ja tietysti kysyi, onko minulla Saksan markkoja. Vaihdoin vähäiset valuuttani hänen kanssaan ja jouduin toteamaan, ettei niillä rahoilla eläisi kuin kuningas ja että rupiset kruununi riittäisivät vain yhteen yöhön kultaudessa kaupungissa. Matkabudjettini ei olisi kestänyt virallista vaihtokurssia, jolla vaihtaen elämä Prahassa olisi ollut aivan liian kallista.

Kuten edellä kertomastani voi arvata, ensikosketukseni Prahaan jäi lyhyeksi. Seuraavana päivänä kävelin Václavinaukiolla ja lukuisat tšekit puhutelivat minua: "Onko herralla Saksan markkoja?" Valitettavasti jouduin vastaamaan, ettei ole. Tšekit valittivat maansa kurjaa taloustilanneetta, ja minä söin leivoksia aukion kahviloissa loppuilla rahoillani. Tuohon aikaan olin ehdoton kasvissyöjä, joten en muista syöneeni tuona päivänä kunnon ruokaa - kasvisruoka oli 1980-luvulla Tšekkosloviassa melko tuntematon ilmiö. Pienelläpuolella minua puhutteli suomalainen valokuvaaja, joka kertoi kuvaavansa prahalaisia nuoria. Hän kuvasi minutkin, vaikka en varsinaisesti kuulunutkaan hänen kohderyhmäänsä. Illalla ostin sitten junalipun takaisin länteen. Juna saapui Wieniin myöhään yöllä, mutta onneksi minulla oli sillä kertaa yöpaikka tiedossa.

Syksyllä 1986 opiskelin saksaa Wienin yliopistossa kursseilla, jotka oli suunnattu maassa elävälle ulkomaalaisille. Kurssit olivat ilmaisia, ja niillä istui lähinnä pakolaisia Lähi-idästä ja Itä-Euroopasta. Tutustuin kursseilla **Janaan**, prahalaiseen nuoreen naiseen. Jana kertoi, että hän ja hänen miehensä olivat vastustaneet Prahassa muiden toisinajattelijoiden kanssa maansa kommunistista diktatuuria. Viranomaiset eivät sietäneet moista

vastaanhangoitteleva, joten Jana ja hänen miehensä olivat saaneet ulkomaanpassit ja kehotuksen poistua kotimaastaan. Tšekkoslovakian sosialistinen tasavalta ei enää tarvinnut heitä. Minua jäi vaivaamaan ajatus maasta, joka ei tarvitse omia kansalaisiaan.

Wienin-syksynäni en tehnyt retkeä Prahaan, mikä näin jälkeensä ajateltuna tuntuu kummalliselta. Vähän ennen joulua läksin kohti koti-Suomea. Matkasin junalla Prahan ja Itä-Berliinin kautta kohti Peräpohjolaa. Jana oli antanut minulle ystäviensä osoitteen Prahassa, mutta en pysähtynyt kultaisessa kaupungissa. Kaiketi ensivisiittini kaihersi katkerana muistona mieltäni.

Tietoisuus maasta, joka ei tarvitse kansalaisiaan, vaivasi mieltäni. Niinpä kesällä 1988 iskin rinkkani jälleen kerran pykälään ja suuntasin kansainväliselle työleirille rautaesiripun taakse. Muistan hyvin sen helteisen heinäkuun päivän, jolloin nousin junasta Prahan päärautatieasemalla. Kaikki oli romanttisen ränsistynyttä, ja kivihiilen katku täytti ilman. Tuntui, kuin olisin siirtynyt ajassa taaksepäin 1950-luvulle.

Asemalla minua puhutteli prahalainen mies, joka kertoi vuokraavansa asuntoa ulkomaalaisille. Läksin hänen mukaansa Karlíniin, jossa hänellä oli pieni yksiö. Mies laskutti minulta asunnosta mustan pörssin hinnan, kertoi minulle asunnon käytännöt ja läksi pois. Muutkin ovat maininneet, että Prahassa ulkomaalaiset jätettiin 1980-luvulla rauhaan; paikalliset eivät seurustelleet satunnaisten matkailijoiden kanssa. Olen itse ollut luonteeltani erakko, joten tällainen yksin jättäminen ei minua haitannut.

Kun olin asettunut taloksi, läksin kaupungille syömään. Menin ensin majapaikkani lähellä olleeseen kapakkaan ja istuin pöytään, mutta kukaan ei tullut kysymään, mitä saisi olla. Istuin aikani ja läksin pois. Hämmentyneenä saamastani kohtelusta otin ratikan keskustaan, missä astuin ensikertaa Kaupungintalon *art nouveau* -kahvilaan. Salissa pyöri työtehtävissään kunnioitettava määrä viinureita smokeissaan, mutta sama näytelmä toistui: taaskaan kukaan ei tullut kysymään, mitä haluaisin. Läksin kummissani pois kahvilasta.

Suuntasin kohti Vanhankaupungin toria. Ilma oli upea. Ukkoskuuro oli juuri väistynyt, ja kaupunki

hehkui ilta-auringon viimeisissä säteissä. Kaupunkiympäristö oli käsittämättömän hieno, mutta minulla alkoi olla sudennälkä. Menin sisään kolmanteen anniskeluliikkeeseen, ja ihme tapahtui: sain eteeni ruokalistan. Kasvissyöjänä olin kuitenkin taas kerran pulassa, mutta muistan syöneeni ainakin etikkaisen kurkkusalaatin.

Seuraavana päivänä suuntasin työleirille, joka järjestettiin Veltrusyn linnan puistossa. Työ oli rankkaa, mutta aina tilaisuuden tullen liftasimme Prahaan, jonne oli matkaa vain 35 kilometriä. Ihmettelin paikallisten rekkakuskiensa korkeaa sivistystasoa, sillä he kuuntelivat autoissaan klassista musiikkia. Taustalla lienee ollut Prahan kevät 1968, sen kukistaminen ja maan normalisointi. Kenties kuskimme olivat älykköjä, jotka oli potkittu pois viroistaan yliopistolla ja jotka joutuivat nyt ajamaan rekkaa henkensä pitimiksi. Eräällä tällaisella matkalla liikuimme Kansallisteatterin lähellä. Mukana ollut leirinjohtajamme kertoi, että teatteria vastapäätä sijaitsee Slavia-kahvila, joka oli Tšekin henkisen elämän keskus. Painoin paikan



Kuva: Eero Kettunen

mieleeni, ja kahvilasta muodostui sittemmin tuki-kohtani Prahassa.

Olin ymmärtänyt yskän, joten tällä matkalla lom-pakossani pullisteli iso nippu Saksan markkoja. Slaviassa oli erikseen tarjoilijat, jotka kantoivat torttuja ja muita herkkuja pöytiin, ja hovimestarit, jotka liikkuvat sulavasti smokeissaan pöytien välissä ja rahastivat asiakkaita. Jälkeenpäin olen kuullut, että heistä osa palveli myös maan salais-ta poliisia. Kun maksun aika tuli, kysyin näiltä herroilta, voisinko maksaa Saksan markoissa eli ryhdyttäisiinkö valuuttakauppaan. Tämä tietysti sopi heille, ja näin vaihdoin Saksan markat kasaan Tšekkoslovakian kruunuja.

En kai koskaan elämässäni ole ollut niin rikas kuin tuona kesänä vaihtaessani valuuttaa pimeäs-ti Slavian hovimestareiden kanssa. Ongelmaksi to-sin muodostui pimeän rahan käyttö. Eräänä iltana istuimme seurueen kanssa Slaviassa ja näimme, kuinka naapuripöytiin kannettiin herkullisennä-köisiä voileipiä. Toiveikkaana pyysin tarjoilijaam-me tuomaan minulle samanlaisen. Mutta ei! Tar-joilija kertoi, että keittiö oli juuri mennyt kiinni. Tosin kohta vastaavaa annosta vietiin toiseen pöy-tään. Leivät oli varattu tšekille. En tiedä, luul-tiinko meitä saksalaisiksi, joihin tšekit tunnetusti suhtautuvat vihamielisesti ja joita ei palveltu. Joka tapauksessa sain taas kerran astua nälkäisenä pi-menevään yöhön.

Työleirimme järjesti Kommunistinen nuoriso-järjestö. Koska tiesin maan tilanteesta, en ollut sinisilmäinen näiden kommareiden edessä. Muis-tan hyvin, kuinka leirillä oli käymässä prahalaisia nuoria. Istuimme iltaa, ja eräs nuori mies osoitti minulle katseellaan, että leiri oli osa kommunisti-propagandaa. Puhua hän ei uskaltanut. En ikinä unohda tuon nuorukaisen palavaa katsetta.

Vietin kesällä 1988 yhteensä kolme viikkoa Tšek-koslovakian urhoollisen sankarikansan vieraana. Vaikka elämä oli kasvissyöjälle käsittämättömän hankalaa, rakastuin näiden viikkojen kuluessa Prahaan. Tämä rakkaus ei ole ruostunut.

Keväällä 1989 lensin opiskelukaverini kanssa sinivalkoisin siivin kultaiseen kaupunkiin viettä-mään pääsiäistä. Emme olleet hankkineet ma-joitusta etukäteen, emmekä hyödyntäneet len-tokentälle muita matkalaisia vastaan tulleen



Kuva: Petteri Peuranen

Americký bar Obecní dům alakerrassa on Prahin vanhimpia länsimaisia baareja.

suomalaisoppaan palveluja. Minähän olin lähes tšekki ja hallitsin homman! Paitsi että majoituksen löytyminen osoittautui työlääksi. Onneksi edellis-kesän nuorisohotellin vastaanottovirkailija järjes-ti meidät asumaan vanhempiansa omakotitaloon kaupungin laidalle, jonne tosin oli pitkä matka.

Ennen siirtymistä majapaikkaamme poikkesim-me Slaviassa. Tšekkiläinen yhteiskunta kuohui jo samettivallankumousta enteillen. Slavia oli, kuten olen jälkeenpäin lukenut, toisinajattelijoiden toi-nen koti. Kun saavuimme kahvilaan, tuntui että kaikki sen asiakkaat olisivat olleet kiinnostuneet meistä. Ikävä kyllä sosiaalista vuorovaikutusta ei syntynyt toisinajattelijoiden ja meidän välille.

Seuraavana päivänä suoritimme pakollisen re-kisteröitymisen valtavassa virastokompleksissa Prahin laidalla. Virkailija oli kiero ja tyly, mut-ta onneksi emme joutuneet vaikeuksiin, vaikka asuimme pimeästi. Viraston ulkopuolella tapa-simme nuoren naisen, joka kertoi meille maan toi-sinajattelijoiden perustamasta Helsinki-ryhmästä ja siitä, että hänen perheensä oli paennut maasta vuoden 1968 jälkeen. Nainen jatkoi, että hänkin oli vain lomalla rautaesiripun takana.

Samana päivänä yritimme ostaa oopperalippuja Kansallisteatterin lippumyymälästä. Virkailija ei puhunut mitään ymmärrettävää kieltä, ja hän kieltäytyi myymästä meille lippuja yhteenkään esitykseen. Tilanne vaikutti toivottomalta parin ensimmäisen päivän ajan, mutta sitten kaikki rupesi sujumaan! Saimme lopulta ostettua liput niin oopperaan kuin nukketeatteriesitykseenkin. Vierailun lopulla menimme Rudolfinumiin tšekkiläisen nykymusiikin konserttiin, jonne nuori lippukassa päästi meidät ilmaiseksi. Taidepaukausten jälkeen söimme usein illallista Slavian vieressä olleessa pienessä ravintolassa, jossa meitä pidettiin kuin kukkaa kämmenellä.

Eräänä iltana vierailimme Pyhän Vítuksen katedraalissa. Ilmassa oli taas vallankumouksellista kiihkoa; kirkon suojissa valmisteltiin kommunistivallan kumoamista. Meitä puhutteli mies kysyen: "Oletteko tšekkejä?" Mikäli vastauksemme olisi ollut myönteinen, meidät olisi johdettu kirkon kryptaan tekemään vallankumousta!

Tietysti lojuimme Slaviassa joka käänteessä. Matkakumppanillani ja minulla oli jopa pientä riitaa ajankäytöstä. Hän olisi halunnut mennä välillä kapakkaan oluelle, mutta useimmiten kahvilat veivät voiton. Viimeisenä iltana istuimme jälleen kerran Slaviassa. Tilasimme pullon neuvostoliitolaista kuohuviiniä, josta kevyesti humalluimme. Orkesteri soitti kahvilan nurkassa *Summer timea* ja ilmoitti omistavansa kappaleen meille. Elämämme mustassa pörssissä vaihdetuilla rahoilla oli helppoa verrattuna prahalaisten niukkaan arkeen.

Kesällä 1989 kiertelin pari kuukautta Keski-Euroopassa. Vietin muutaman viikon Wienissä, jossa osallistuin kansainväliselle työleirille ja tapasin paikallisia tuttaviani. Näin myös Janan, joka antoi minulle uudestaan ystäviensä osoitteen Prahassa. Kultainen kaupunki oli tuona kesänä matkani maali ennen paluutani koti-Suomeen.

Saavuin Prahän päärautatieasemalle jo syksyllä tuntuvana iltana, vaikka elettiin vasta elokuun loppua. Asemalta yritin soittaa Janan ystäville, mutta kukaan ei vastannut puhelimeen. En yrittänyt soittaa heille enää uudestaan; en ollut asiasa tarpeeksi sinnikäs. Minulla ei ollut etukäteen hankittua majoitusta, joten menin asemalla oleeseen hotellivälitykseen. Siellä elämänsä kyl-

lästynyt virkailijamies totesi, että tuossa on taas yksi rahaton reppureissaaja, ja hän välitti minulle petipaikan retkeilymajasta kaupungin ulkopuolelta jumalanselän takaa. Minulla olisi ollut varaa maksaa huone keskustahotellista, mutta häkellyin ukon toimista ja tyydyin kohtalooni. Vietin Vltavan rannoilla muutaman päivän kävellen ja kaupungin arkkitehtuuria ihailen. Praha oli kylmä ja kolea, välinpitämätön. Söin Slavian vieressä olleessa pikkuravintolassa ja vietin illat kahvilan puolella.

Viimeisenä päivänä ennen iltalentoni Helsinkiin halusin vielä juoda lähtömaljan Slaviassa. Tilasin lasin valkoviiniä, jota ei koskaan kannettu eteeni. Olin jättänyt edellisenä iltana tarjoilijatyölle ylisuuren juomarahan ja nyt en saanut lainkaan palvelua... Lienevätkö kollegat varoittaneet tarjoilijaani ulkomaalaisten nuorten miesten vaa-roista, vai puuttuiko salainen poliisi asiaan? Kuten olen jo maininnut, Stb:n miehiä oli Slaviassa peitetehtävissä.

Odoteltuani aikani viinilasiani, totesin, että nyt olisi pakko lähteä, mikäli haluaisin ennättää Helsingin koneeseen. Otin ratikan lentokenttäbussien kaupunkiterminaaliin. Eipä aikaakaan, niin voi kauhistus: Prahasta hävisivät sähköt, ja ratikkani seisojaksi hyvien tovin paikallaan. Lopulta pääsin bussiterminalille ja sieltä bussilla kentälle, jossa jo lastattiin Itä-Berliiniin menijöitä koneeseen. Onneksi Finnairin paikallinen asiamies tuli kysymään, onko Helsingin koneeseen vielä tulijoita, joten pääsin tilannetta paheksuvien derkkujen ohi. Turvatarkastus oli tiukka: minulle suoritettiin täydellinen ruumiintarkastus. Lopulta istuin Finnairin koneessa, jossa suomalaiset lentoemännät pitivät huolta matkustajien viihtymisestä. Helpotuneena tilanteen ratkaisemisesta tilasin samppanjaa. Oli tosi lähellä, etten olisi jäänyt rannalle Helsingin koneesta.

Samana keväänä kokemamme vallankumouksellinen kiihko oli Prahassa tukahdutettu. Kyseessä oli kuitenkin vain tyyntä myrskyn edellä: samettivallankumous puhkeaisi 17.11.1989.

Keväällä 1990 opiskelin ranskan kieltä Sorbonnessa ja sisareni piikoi *au pairina* Wienissä. Vietin pääsiäisloman hänen luonaan, ja minnekäs muualle kuin Prahaan oli taas päästävää. Olin ajatellut lomaila viikon Vltavan rannoilla, mutta Tšekkoslo-

Kavárna Slavia kansallisteatteria vastapäätä Narodnín ja rantakadun kulmassa.



Kuva: Štů, Wikimedia Commons [CC BY-SA 3.0]

vakian uusi yhteiskunnallinen todellisuus muodostui esteeksi tämän suunnitelman toteuttamiseksi. Valuutanvaihto mustassa pörssissä ei ollut enää mahdollista tai ainakaan kannattavaa, joten en voinut viettää hulppeaa elämää Prahan kahviloissa laihalla opiskelijabudjetillani.

Matkasimme Wienistä kultaiseen kaupunkiin neljän hengen seurueessa, johon kuuluivat sisareni, hänen kaksi kollegaansa ja minä. Saavuimme Prahaan illalla, eikä meillä tietenkään ollut majoitusta varattuna. Asemalla oli kuitenkin hotellivälitys, jonka virkailija välitti meille asunnon viikonlopuksi pimeiltä markkinoilta. Asunto sijaitsi aika kaukana keskustasta, mutta onneksi Škodalla ajaminen oli vielä tuolloin halpaa!

Lauantaina esittelin seurueellemme kohteemme nähtävyyksiä ja siinä sivussa ranskan verbiopin ihmeitä. Poikkesimme Slaviaan, joka oli autio ja tyhjä, mutta vielä avoinna. Tilasimme pullon kuohuviiniä, nousimme seisomaan ja joimme maljan vapaalle Tšekin kansalle.

Kuohuviiniä kului sillä matkalla muutenkin. Olin nähnyt kaupungilla julisteen, jossa mainostettiin

kaikille avoimia juhlia. Mehän menisimme noihin juhliin juomaan kuohuvaa. Ihmiset juhlivat saavuttamaansa vapautta ja kävivät läpi sitä, missä kukin oli ollut töissä normalisoinnin aikana 1970- ja 1980-luvuilla. En puhunut tuolloin sanaakaan tšekkiä, mutta jotenkin ymmärsin prahalaisia tuona iltana. Seurueemme halusi vaihtaa paikkaa, joten läksimme yökerhoon Václavinaukiolle. Ikävä kyllä, tunnelma ei ollut siellä yhtä riehakas kuin edellisissä bileissä.

Sunnuntaina lounastimme Slavian viereisessä pikkuravintolassa. Tilanne ei aluksi näyttänyt hyvältä: ravintolan ovella oli tuoli, joka tukki sisäänpääsyn. Jututin kuitenkin henkilökuntaa. Kun selvisi, että olemme lännestä, ovi aukesi meille. Panimme pöydän koreaksi ja nautimme ikimuistoksen lounaan pitkällä kaavalla. Ikävä kyllä, tuolia ei nostettu syrjään, kun prahalaiset pyrkivät ravintolaan. Ilmeisesti ravintolan henkilökunta harjoitti liiketoimintaa omaan laskuunsa sosialismin romahdusta seuranneissa sekavissa oloissa.

Jutun loppuosa julkaistaan seuraavassa lehdessä.

Kommunistivalta horjuu ja kaatuu Tšekkoslovakiassa

Tšekkien ja slovakkien näennäinen ”perestroika” ja uusvanha johtaja Miloš Jakeš

Teksti: Heikki Larmola

Vuonna 1985 Neuvostoliiton kommunistisen puolueen, KPSS:n pääsihteeriksi valittiin **Mihail Sergejevitš Gorbatšov**. Hän pani alulle Neuvostoliitossa joukon uudistuksia, joita kutsuttiin yhteisellä nimellä venäjäksi ”perestroika”, jonka tšekkiläinen vastine on ”přestavba”. Se tarkoittaa lähinnä rakennuksen nykyaikaistamista, korjausta ja asioiden uudelleenjärjestelyä. Reformit muistuttivat monelta kannalta Tšekkoslovakian kokeilua vuodelta 1968, mikä sai nyt maan johtajat huolestumaan. Toisaalta ČSSR:n talous alkoi 1980-luvun puolivälissä polkea lähes lamaan tunteena paikallaan, eikä **Husákin** johtoryhmä voinut välttää talousuudistuksia. KSČ:n 17. puoluekokous Prahassa 24.-28.3.1986 ilmoitautui sanoissaan ryhtyvänsä ”přestavban” toteuttajaksi eli ilmoitti tarkoituksestaan ryhtyä korjaamaan ja nykyaikaistamaan järjestelmäänsä. Tšekkoslovakialaista ”perestroikaa” oli tosin määrä soveltaa vain rajoitetusti ja ennen kaikkea vain talouteen. 9.1.1987 julkaistiin ”Talouden mekanismien uudelleen rakentamisen periaatteet” (”Zásady přebudování hospodářského mechanismu”), mikä merkitsi osittaista paluuta niihin periaatteisiin, joita **Ota Šik** esitti 1960-luvulla kaavailemissaan talousuudistuksissa. Šikin uudistuksia ei kuitenkaan koskaan päästy toteuttamaan. 15.7.1987 hy-

väksyttiin uusi laki valtionyrityksistä, jolla jotkut teollisuuslaitokset saivat enemmän taloudellista itsenäisyyttä.

Kommunistipuolueen ilmoittautuminen järjestelmän korjaajaksi sen siirtämiseksi nykyaikaan vaikutti heti myös poliittisella puolella. Oli selvää, että halvauksen kokenut Gustáv Husák oli jo vanha, joten hänet pitäisi vaihtaa nuorempaan ja terveempään ennemmin tai myöhemmin. Kysymys hänen seuraajastaan syytti poliittisen taistelun ÚV KSČ:n puhemiehistössä (PÚV KSČ) ja sen sihteeristössä ilmiliikkeihin. Husákin muinoinen kilpailija **Vasil Bilák** kävi hyökkäykseen Husákia vastaan. Hänen yllytyksestään Tšekin osatasavallan uusi pääministeri **Ladislav Adamec** (1926–2007), joka 20.3.1987 oli korvannut tehtävässä **Josef Korčákin**, aloitti keskustelun PÚV KSČ:n kokouksessa 17.11.1987 kysymyksestä erottaa jälleen tasavallan presidentin ja puolueen pääsihteerin tehtävät toisistaan. Samalla Adamec viittasi siihen, ettei Husák ”menneisyyden miehenä” voisi johtaa Tšekkoslovakian uudelleenrakentamista, přestavbaa. Husák nimitti ensin esityksiä salaliitoksi häntä vastaan henkilökohtaisesti, mutta antoi lopulta periksi. 9.12.1987 Husák mainitsi aikeestaan erota puolueen pääsihteerin tehtävästä, minkä hän varsinaisesti ilmoitti ÚV KSČ:n (keskuskomitean) kokouksessa 17.12.1987. Uudeksi pääsihteeriksi valittiin **Miloš Jakeš** (s. 1922).



Miloš Jakeš valittiin kommunistisen puolueen pääsihteeriksi 1987.

Kuva: che (CC BY-SA 2.5)

Koska puolueen johdossa tehtiin muutoksia, olivat muutokset välttämättömiä jo seuraavana vuonna myös sekä liittohallituksessa että osavaltiohallituksissa. Jälkimmäiset riippuivat edellisistä.

Jakeš oli vain yhdeksän vuotta Husákia nuorempi. Entisenä puolueen keskuskomitean alaisen valvonnasta ja tarkastuksesta vastaavan keskuskomission puheenjohtajana Jakeš oli Husákin lailla osallistunut puhdistuksiin vuonna 1970. Henkilökohtaisesti hänellä ei ollut aiettakaan muuttaa järjestelmässä mitään, mikäli mahdollista, vaan pitää kaikki ennallaan. Ei vähiten koko Neuvostoliiton perestroikan ilmapiiri, oman keskuskomitean teknokraattien painostus ja myös siihenastisten politiikkojen enemmistön korkea ikä pakottivat uuden johdon tekemään tiettyjä henkilömuutoksia.

Uusi liittohallitus ryhtyi joihinkin kansansuosiota saaneisiin toimenpiteisiin: matkustamista länteen helpotettiin uudelleen, hallitus ilmoitettiin suhtautuvansa myönteisesti Tšekkoslovakian ensimmäisen tasavallan perinteisiin ja palautti 15 vuoden jälkeen lokakuun 28:n valtiolliseksi

juhlapäiväksi.

Muutokset puolue- ja valtiojohdossa menivät ohi ilman se kummempaa huomiota, eivätkä tavalliset ihmiset kaiken kaikkiaan niistä mitään perusteellisia muutoksia odottaneet. Vuosina 1988–1989 oppositiotoiminta vilkastui, ja ennen kaikkea suuri yleisö alkoi asteittain herätä toimintaan.

25. maaliskuuta 1988 slovakialaiset, määriläiset ja böömiläiset katoliset järjestivät rauhallisen mielenosoituksen Bratislavassa uskonnon harjoittamisen vapauden puolesta. Siihen osallistuneet kantivat käsissään palavia kynttilöitä, minkä vuoksi tapaus jäi historiaan ”kynttilämielenosoituksena”. Poliisi hajotti mielenosoituksen patukoin ja vesitykein. Joukko osanottajia vietiin kuulusteluihin. 21.8.1988 järjestettiin Prahassa mielenosoitus ensimmäisen kerran 19 vuoteen neuvostomiehitystä vastaan, seuraava mielenosoitus oli 28.10.1988 (Tšekkoslovakian 70. vuosipäivänä, suom. huom.). Charta 77:n oheen syntyi lisää muitakin riippumattomia ja aloitteellisia järjestöjä.

Jakešin johtajisto omaksui ensin vuonna 1988

suhteellisen sovinnollisen asenteen ja virastot jopa sallivat kokoontumiset 10.12.1988 ”ihmisoi-
keuksien päivänä”. Mutta vuoden 1989 alussa vai-
noaminen päinvastoin koveni Prahassa 15.-21.1.
1989 järjestetyissä massamielenosoituksissa Jan
Palachin polttoitsemurhan 20-vuotismuiston kun-
niaksi. Vuoden 1969 väärinkäytöksistä annettua
lakia (nro 118/1969) eli ”roskalakia” täsmennet-
tiin ja joukko ihmisiä pidätettiin. **Václav Havel**
vangittiin uudelleen. Hänet tuomittiin 21.2.1989
yhdeksäksi kuukaudeksi vankeuteen. Oppositio-
liikkeen kasvua ei kuitenkaan enää onnistuttu
pysäyttämään. Havelin vapauttamiseksi syntyi so-
lidaarisuusliike, samoin kuin laadittiin vetoamus
allekirjoituksineen ja myös ulkomainen painostus
vaikutti. Nämä kaikki pakottivat oikeuslaitoksen
vapauttamaan Havelin ehdoilla 17. kesäkuuta.

Pian tämän jälkeen 29.6.1989 ilmestyi manifesti
”*Několik vět*” (”Joitakin lauseita”), jossa vaadittiin
avoimesti uudelleenarviointia vuoden 1968 tapah-
tun koskevasta virallisesta selvityksestä sekä
hallituksen ja opposition välistä keskustelua kai-
kista poliittisista kysymyksistä. Manifestin teks-
tin oli kirjoittanut Václav Havel. Lyhyessä ajassa
manifesti onnistui saamaan 40 000 allekirjoitusta.
Mukana oli myös virallisten tahojen taiteilijoita
ja samoin kommunistisen puolueen jäseniä, joilta
myös saatiin allekirjoitukset.

Kommunistivalta kaatuu

Vuonna 1989 Jakešin johtama hallitusvalta ajautui
vähitellen syvään kriisiin, joka liittyi kansainvä-
liseen kehitykseen ympärillä olevissa valtioissa.
Naapurimaassa Puolassa kommunistinen hallitus
suostui neuvottelemaan opposition kanssa (ns.
pyöreän pöydän neuvottelut), koska ammattiliitto
”Solidaarisuus”, josta oli muodostunut myös poliit-
tinen liike, oli laillistettu. Pyöreän pöydän neuvot-
telujen seurauksena hallitus suostui järjestämään
osittain vapaat vaalit, joiden ensimmäinen kierros
pidettiin 4.6.1989. Puolan Yhtynyt Työväenpuolue
(kommunistit) kärsi vaaleissa kertakaikkisen tap-
pion Solidaarisuudelle. Siksi 12.9.1989 Puola sai
Tadeusz Mazowieckin johtaman koalitionhallituk-
sen, joka oli neuvostoblokin ensimmäinen ei-kom-
munistien johtama hallitus.

Samanaikaisesti Unkarissa hallituksen ja

” Myöhemmin
vahvistettiin,
ettei tieto Martin
Šmídin kuolemasta
ollut oikea.

ei-kommunistisen opposition väliset neuvottelut
- nekin ”pyöreän pöydän neuvottelut” - alkoivat
14.6.1989. Ne päättyivät sopimukseen vapaitten
vaalien järjestämisestä. Unkarin kansannousun
alkamisen 33:ntena vuosipäivänä 23.10.1989 ju-
listettiin perustetuksi demokraattinen Unkarin
tasavalta Unkarin kansantasavallan sijaan, mikä
herätti suurta vastakaikua Slovakian unkarilaisvä-
hemmistön keskuudessa.

Lokakuussa 1989 Tšekkoslovakia sai olla todis-
tajana DDR:n (Itä-Saksan) kansalaisten joukko-
paosta Saksan liittotasavaltaan (Länsi-Saksaan,
BRD). Tuhansia itäsaksalaisia rynnäköi BRD:n
Prahan suurlähetystöön ja vaatimalla vaati mah-
dollisuutta päästä vapaasti Saksan liittotasaval-
taan. Itä- ja Länsi-Saksan sekä Tšekkoslovakian
virastojen käymien monimutkaisten neuvottelujen
jälkeen pääsy luvattiin, vaikka muutamassa tun-
nissa BRD:n Prahan-suurlähetystö oli jälleen itä-
saksalaisten kauttakulkijoiden miehittämä. Nämä
vaativat väkisin kerta toisensa jälkeen vapaata
pääsyä länteen. Itä-Saksan (DDR:n) hallitus sulki
Tšekkoslovakian vastaisen rajansa, vaikka halli-
tuksen vastaiset protestit ja massamielenosoit-
ukset puhkesivat jo itse Itä-Saksassa. Erityisesti
Berliinin massamielenosoitukset pakottivat lopul-
ta Itä-Euroopan kommunistit avaamaan kansalai-
silleen rajan Länsi-Berliiniin, kun Berliinin muuri
murtui 9.11.1989, ja ryhtymään neuvotteluihin
opposition kanssa. Oli selvää, ettei DDR:llä ollut
valtiona tulevaisuutta ja että se pian sulautuisi
Saksan liittotasavaltaan. 10.11. kaatui Bulgarian
kommunistijohtaja **Todor Živkov** Sofiassa. Sa-
malla neuvostojohto teki lopulta Tšekkoslovakian
kommunistijohtajille täysin selväksi, ettei tällä
kertaa Moskovan mahdin varaan ollut syytä las-
kea. Marraskuun 1989 alussa Jakešin Tšekkoslo-



Kuva: Petteri Peuranen

vakia oli yhdenlainen ”menneisyyden saareke” Keski-Euroopan muutoksissa, ja oli selvää, ettei Prahan vanhoillinen kommunistijohto enää selviäisi seuraavista poliittisista järkytyksistä.

17.11.1989 tuli kuluneeksi 50 vuotta siitä, kun natsit murhasivat yhdeksän opiskelija-aktivistia, toimittivat vähän yli tuhat opiskelijaa keskitysleireille ja sulki kaikki tšekkiläiset korkeakoulut Böömin ja Määrin protektoraatissa. Tämän kunniaksi riippumattomien opiskelijain liike ”*Stuha*” (Nauha) päätti järjestää muistotapahtuman Prahassa. Taktisista syistä järjestelyihin hankittiin mukaan horjuvan hallitusvallan virallinen Sosialistisen Nuorison Liitto, *Svaz socialistické mládeže*, SSM, sillä riippumattomat opiskelijat laskeskeliivat, että kun kommunistinen SSM olisi järjestelyissä mukana, viranomaiset eivät kieltäisi tätä joukkokokoonantumista.

Perjantaina 17.11.1989 todella kokoontui joita-

kin tuhansia opiskelijoita ja tavallisia kansalaisia ”Na Karlově” -nimiselle Kaarlen yliopiston yliopistollisten laitosten rajaamalle alueelle, josta 50 vuotta aikaisemmin oli lähtenyt liikkeelle natsien tappaman **Jan Opletal**in hautajaiskulkue. Pian kokoontuminen muuttui hallituksenvastaiseksi mielenosoitukseksi. Läsnaolijat suuntasivat ensin Slavinin hautausmaalle Vyšehradiin, missä he sytyttivät kynttilöitä tšekkiläisen kulttuurin hengentiläisten haudoille, ja illan hämähärryttyä kulkue suuntautui keskikaupungille. Siellä Národní třídalla (Kansalliskadulla) poliisiketju pysäytti kulkuun. Poliisit hakkasivat mielenosoittajia brutaalisti ja jotkut loukkaantuivat vakavasti. Samanaikaisesti muuallekin Prahan kaupunkiin levisi viesti, että väliintulonsa yhteydessä poliisit olivat tappaneet yhden Kaarlen yliopiston matemaattis-fysikaallisen tiedekunnan opiskelijan **Martin Šmíd**in. Todellisuudessa todistajat, jotka vahvistivat uutisen, olivat nähneet vain katukiveyksellä makaavan hervottoman ruumiin. **Petr Uhl**, joka tuohon aikaan oli Prahassa Itä-Euroopan uutistoimiston (Výcho-doevropská informační agentura, VIA) päällikkö, antoi tuon tiedon läntisten lehtimiesten käyttöön, jolloin se ei levinnyt ainoastaan ulkomaille, vaan myös takaisin kotimaahan Tšekkoslovakiaan ulkomaisten radio- ja televisioasemien välittämänä.

Myöhemmin vahvistettiin, ettei tieto Martin Šmídin kuolemasta ollut oikea. ”Šmídin kuolleen ruumiin” osaa näytteli StB:n agentti **Ludvík Zifčák**, joka kuitenkin myöhemmin kieltäytyi selittämästä toimintansa motiiveja. Tuli myös ilmi, että Jakeš oli antanut määräyksen, ettei poliisi puuttuisi mielenosoituksen kulkuun. Tosin ei tiedetä, kuinka ja keiden avulla mielenosoittajia olisi estetty pääsemästä keskikaupungille, kuten Jakeš oli ilmeisesti tarkoittanut, koska mielenosoittajat olisivat muutenkin päässeet sinne. Jotkut piirit StB:ssä tai yhtä hyvin puoluekoneistossa olivat ilmeisesti poliisitoimien ja Martin Šmídin kuolemasta tekaistun uutisankan takana tarkoituksenaan saattaa Jakeš huonoon valoon ja pakottaa hänet eroamaan. Silti väärä tieto Šmídin kuolemasta räjäytti tapahtumat liikkeelle kuin lumivyöryn, jota ei enää voitu pysäyttää.

Sen jälkeen, kun VIA oli levittänyt uutisen Martin Šmídin kuolemasta, se levisi 18.11.1989

**Kansalaisfoorumin edustajia
puhumassa kansalle 25.11.1989
Prahassa.**



Kuva: Gampe (CC BY 3.0)

Prahan Realistiseen teatteriin, eteni Prahan korkeakouluopiskelijoiden mukana näyttelijöiden ja kulttuuriyhteisöjen keskuuteen, jotka sopivat viikon mittaisesta vastalauselakosta ja samanaikaisesti julistivat marraskuun 27:nneksi kaksituntisen yleislakon. Sunnuntai-iltana 19.11.1989 "Činoherní klub" -teatterissa (Dramaattinen klubi) perustettiin Kansalaisfoorumi, *Občanské fórum*, OF. OF oli laajaspektrinen "sateenkaari-organisaatio", joka koostui erilaisista kansalaisaktiivisten edustajista. Siihen liittyi myös joitakin vuoden 1968 reformeihin suuntautuneita Kansallisen rintaman, NF:n miehityksen jälkeen jälleen merkityksellömyyteen painetuista pienpuolueista, kuten Tšekkoslovakian sosialistipuolueesta, ČSS:sta ja Tšekkoslovakian kansanpuolueesta, ČSL:sta, ja peräti joitakin KSČ:n älymystöjäseniä.

Kansalaisfoorumi OF kutsui valtiovaltaa keskusteluihin kaikista kysymyksistä, kun se samanaikaisesti teki selväksi, ettei sillä ollut mitään aikeita neuvotella KSČ:n senaikaisen jakešilaisen johdon kanssa. OF asetti itselleen 18-jäseninen koordinaatiokomitean, joka muotoili nelikohtaisen ohjel-

man. Ohjelmassa vaadittiin PÚV KSČ:n (puolueen keskuskomitean puhemiehistön) jäseniä Jakešia, Husákia ja kaikkia niitä, jotka muuten olivat olleet tekemisissä vuoden 1968 elokuisen miehityksen kanssa, erottamista tehtävistään. Ohjelman mukaan erotettavia olivat lisäksi Prahan kaupungin puolueosaston sihteeri **Miroslav Štěpán** ja liitton valtion sisäministeri **František Kincl**, poliittisesti vastuullisena poliisin väliintuloon. OF vaati myös komission asettamista tutkimaan poliisin väliintuloa opiskelijain mielenosoitukseen ja kaikkien poliittisten vankien vapauttamista. Juuri samana päivänä 19.11. perustettiin Bratislavassa OF:ia vastaava organisaatio Yleisö väkivaltaa vastaan, *Verejnost' proti násiliu*, VPN.

Koko seuraavan viikon ajan Tšekkoslovakian kaikissa suurimmissa kaupungeissa jatkuivat päivittäin mielenosoitukset KSČ:n koko politiikkaa vastaan. Julkisissa joukkotapaamisissa hyökättiin avoimesti koko normalisointipolitiikkaa vastaan. Jakešin puoluejohto menetti aloitteen jo 21. marraskuuta. Ei auttanut Šmídin kuolemaa koskevan uutisen kumoaminen, ei myöskään Jakešin ilmestyminen televisioruutuun, jossa hän lupasi, ettei mikään saisi puoluetta luopumaan sosialistisesta kehitystiestä ja uudelleenrakentamisesta, přestavbasta.

Puolueen keskuskomitean (ÚV KSČ) 24.11.1989 alkaneessa kokouksessa sekä äärivasemmisto että uudistusmielisemmät jäsenet arvostelivat avoimesti keskuskomitean puhemiehistöä, äärivasemmisto puhemiehistön "toimettomuudesta vastavallankumouksen uhatessa" ja uudistusmielisemmät sen kyvyttömyyttä hyväksyä realiteetit. Ankaran kritiikin seurauksena koko puhemiehistö asetti paikkansa käytettäväksi. Uudeksi pääsihteeriksi valittiin **Karel Urbánek** (s. 1941), josta suuri osa kansasta ei tiennyt mitään. Uudessa puhemiehistössä, joka saatiin kokonaan valituksi vasta 26. marraskuuta, ei ollut enää ainoatakaan, jolla olisi ollut jotain tekemistä neuvostomiehityksen kanssa. Keskuskomitea hyväksyi päätöslauselman, jossa se ilmoitti vastustavansa mahtikeinojen käyttöä ja ilmaisi halunsa aloittaa "asiallisen dialogin kaikkien sellaisten kanssa, jotka kunnioittaisivat ČSSR:n perustuslakia".

Poliittiset keskustelut Václav Havelin johtaman

Kansalaisfoorumin OF:n ja liittohallituksen pääministerin Ladislav Adamecin kanssa alkoivat 26. marraskuuta. Juuri sinä päivänä Kansalaisfoorumi julkisti ohjelmansa nimellä "Co chceme?" (Mitä haluamme?). Siinä oli seitsemän kohtaa:

1) demokraattisen valtion perustaminen Ihmis- ja kansalaisoikeuksien julistuksen hengessä,

2) pluralistinen eli moniarvoinen poliittinen järjestelmä, mikä tarkoitti KSČ:n johtavan aseman kumoamista ja myös aitoa monipuoluejärjestelmää,

3) itsenäinen ulkopolitiikka, jolla turvattaisiin Tšekkoslovakian integraatio Eurooppaan,

4) eri omistusmuotojen ja -lajien tasa-arvoisuus, joka ilmeisesti viittasi haluun muuttaa tuotanto- ja talousjärjestelmää kokonaisuudessaan, olihan yritysten ja tuotantovälineiden yksityinen omistus rajoitettu minimiin,

5) sosiaalinen oikeudenmukaisuus,

6) arvokas elinympäristö,

7) kulttuurin ja koulutuksen demokratisointi.

Marraskuun "hellä vallankumous", kuten lehtimiehet sitä kutsuivat, oli yhdenlainen "anti-helmikuu" - antiteesi helmikuulle 1948, jolloin vallanotto Tšekkoslovakiassa pystytti lyhyessä ajassa enintään parissa vuodessa Neuvostoliiton mallin mukaisen sosialismin, kun taas marraskuun 1989 vallanotto aloitti päinvastoin sen purkamisen. Purkamisen kesti suunnilleen yhtä kauan. (Käsitteellä "hellä, lempeä", yhtä hyvin kuin "samettinen" vallankumous, joka jäi nopeasti elämään, oli tarkoitus tähdentää sen rauhanomaista sujumista. Sitä alettiin enemmän käyttää joulukuussa 1989 vastakohtana **Ceaușescun** hallinnon veriselle päättymiselle Romaniassa. Myös vallanotto Tšekkoslovakiassa sujui kummallakin kerralla - 1948 ja 1989 - samalla tavalla, siis rauhanomaisesti ja muodolliselta kannalta perustuslaillisesti.

Paljon tärkeämpää kuin muodolliset yhdenmukaisuudet on, että niiden seuraukset tosiasiallisesti erosivat toisistaan. Vuoden 1948 helmikuu merkitsi alkua pitkäaikaiselle vapauden, demokratian ja tosiasiallisen itsenäisyyden menetykselle sekä alistamiselle, joka ensimmäisinä vuosina oli avointa terroria. Marraskuu 1989 sitä vastoin palautti Tšekkoslovakiaan vapauden, demokratian - ja itsenäisyyden.

Kuunteluvinkkejä

30 vuotta Tšekkoslovakian samettivallankumouksesta

Syksyn 1989 jännittynyt poliittinen tilanne huipentui Tšekkoslovakiassa samettivallankumoukseen, jonka vuosipäivää vietettiin 17.11. Yksinvaltaisen kommunistisen puolueen valtakausi päättyi, ja veretön vallankumous aloitti maassa uuden aikakauden. VTT **Heikki Larmola** on laajasti Tšekkoslovakiaan perehtynyt tutkija, joka valottaa samettivallankumoukseen johtaneita syitä ja seurauksia. Toimittajana on **Jari Aula**.

areena.yle.fi/audio/1-50295132

Tšekkin sata vuotta

Tšekki täytti 28.10.2018 sata vuotta. Mitä kaikkea Tšekissä on historian saatossa tapahtunut ja miten kansakunnan identiteetti on muovautunut? Maan sijainti keskellä myrskyisää ja moninaista Eurooppaa ei ole läheskään aina ollut auvoisuuden tae, varsinkaan kun maa sijaitsee lännen ja idän leikkauspisteessä suurvaltojen puristuksessa. VTT Heikki Larmola ja Jari Aula keskustelevat satavuotiaan päiväsankarin menneisyydestä ja nykyisyydestä.

<https://areena.yle.fi/audio/1-4542234>

Prahan kevät ei unohdu

Prahan kevään muutosprosessi sai tylyn lopun 50 vuotta sitten, kun Varsovan liiton joukot tunkeutuivat Tšekkoslovakiaan. Kansalaisia kehoitettiin pysymään rauhallisina, mutta pysyikö kansa rauhallisena? Prahan kevään tärkeitä tavoitteita olivat ihmiskasvoinen sosialismi, sananvapaus ja sosialismin "raikastaminen". Prahan kevät ja sen jälkeinen normalisaation kausi ovat jättäneet jälkensä nykyiseen Tšekkiin ja Slovakiaan. Suomesakin tilannetta seurattiin pelonsekaisin tuntein, ja maailmalla miehitys tuomittiin. Mitä tuo aika merkitsi ja mitä jälkiä se on jättänyt nyky-Tšekkiin? Tšekin ja Tšekkoslovakian historiaan perehtynyt VTT Heikki Larmola valottaa tarkemmin vuoden 1968 Prahan kevään tapahtumia. Toimittaja on Jari Aula.

<https://areena.yle.fi/audio/1-4483413>

Näin Blanka Lemmetyinen (o.s. Kučerová) muutti Suomeen

Tarina rakkaudesta yli rajojen...

Vuoden 1981 kesä oli alkamassa. Olin juuri täyttänyt 25 vuotta. Vuoden 1981 alkukesä oli melko kylmä, varsinkin juhannus 1981 taitaa olla vieläkin yksi kylmimmistä ja sateisimmista juhannuksista tilastojen valossa. Juuri huonon sääennusteen takia olin päättänyt olla lähtemättä minnekään mökkijuhannusta viettämään, vaan päätin jäädä vanhempieni luo Vantaalle, Myyrmäkeen.

Sitten veljeni ystävä **Martti** oli kysynyt, mitä veljensä **Mikko** oli suunnitellut juhannuksen vieton suhteen, koska Martti oli järjestämässä suomalaista juhannuksen viettoa Parolan huvilallaan. Oli kuulemma miesvajetta juhannusvieraiden joukossa. Veljeni **Jorman** vaimo **Elvi** soitti minulle kysyäkseni, pääsisinkö Parolaan jussin viettoon. Koska olin vapaa poikamies, mietin, että miksen lähtisi ja ilmoitin siitä Martille, jonka tunsin myös hyvin. Sitä en tiennyt, että myös **Blanka** oli tulossa viettämään juhannusta sinne.

Martti oli ollut Prahassa aikaisemmin keväällä 1981 ystävänsä kanssa, ja kyseisen viikon aikana Blanka oli ollut oppaana Prahassa suomalaisille, ja sitä kautta hän oli tutustunut Marttiin. Hän oli sanonut Blankalle ottavansa yhteyttä, mikäli tämä olisi tulossa Suomeen. Vähän ennen juhannusta Blankalla oli viikon tulkkausmatka Suomeen yhden tšekkoslovakialaisen ryhmän kanssa ja juhannuksen jälkeen oli toinen tulkkausmatka Suomeen toisen, kansantanssiryhmän kanssa. Tämän takia Blanka anoi virallista lupaa jäädä Suomeen juhan-

nuksenpyhien ajaksi ja olla matkustamatta edestakaisin muutaman päivän takia. Lupa myönnettiin, ja niinpä Blanka soitti Martille, että täällä olen ja voisin vaikka tulla tutustumaan suomalaiseen juhannuksenviettoon.

Juhannuksen aatonaattona 18.6. Martti sitten haki minut Myyrmäestä yhdessä Blankan kanssa. Matkalla Parolaan huomasin keskustelun lomassa jonkin ajan päästä, että etupenkillä istuva henkilö ei ollut aivan supisuomalainen nuori neito, vaan prahalainen neitokainen. No, siitä alkoi juhannuksenvietto Parolan maisemissa. Muistan Blankan toivoneen kovasti, että näkisi Suomen suvessa lähes yöttömän yön auringonpaisteen. Onneksemme juhannusaaton aamulla noin klo 04.00 nousimme Parolannummen harjulle ja näimme hienon auringonnousun hetken ajan, kunnes sade jälleen otti vallan perinteisen juhannussään mukaisesti. Onneksi sadesäässä kokkoa voitiin aattona polttaa perinteisin menoin. Tällaiset olivat meidän ensimmäiset treffitme Blankan kanssa.

Juhannuksen jälkeen tutustuin Blankan tulkkauksen myötä tšekkoslovakialaiseen ja suomalaiseen kansantanssikulttuuriin ja samalla Blankan Suomessa majoittavaan isäntäperheeseen **Nuortiloihin**. Heidän merkityksensä suhteemme kehittymiseen oli hyvin suuri, ja ystävyysme **Pirjo** ja **Pekka** Nuortilan kanssa on ollut siitä lähtien lämmin ja läheinen. He ovat myös keskimmäisen poikamme **Petrin** kummeja.

Blankan kesäkuun tulkkaukset loppuivat ja hän



Hääkuva otettiin Raatihuoneen edessä.

palasi takaisin Prahaan. Minun kesälomani työharjoittelu loppui elokuun puolivälissä ja palasin Tampereelle rakennusinsinöörin opintoihin. Blanka kirjoitti kirjeen elokuun alussa, että tulisi taas Suomeen elokuun lopulla erään ryhmän kanssa vajaaksi viikoksi, ja kun sen aika koitti, minä punnitsin opintovelvoitteiden ja Blankan tapaamisen välillä päätyen seuraamaan sydämeni ääntä. Seurasin Blankan Suomen vierailua eri puolilla Suomea viettäen hänen kanssaan sen vapaa-ajan, mitä hänen tulkkausvelvoitteistaan jäi. Tällaiset olivat toiset treffimme.

Kirjeenvaihtomme Vantaan ja Prahän välillä oli vilkasta koko kuluneen kesän. Siihen aikaan postilaitoksen palvelut olivat tärkeitä, ja kirjeitä odoteltiin puolin ja toisin. Vähitellen minulla syntyi ajatus vierailla Blankan kotimaassa, ja lähdin ensimmäistä kertaa Prahaan syyslomalla lokakuun lopulla. Isäni **Olavi** saattoi minut lentokentälle ja samana iltana soitin perheelleni Prahasta, että olimme menneet Blankan kanssa kihloihin, tasan 10 vuotta veljeni kihlautumisen jälkeen. Se oli suunniteltu juttu. Tutustuin Blankan sukulaisiin

ja Prahän nähtävyyksiin Blankan opastuksella ja aiemminkin jo oluenystävänä pääsin nauttimaan hyvästä olutkulttuurista, mihin tietysti Blankan ohella myös rakastuin.

Kihlajaismatkani oli meidän kolmannet "treffit" eli voisin sanoa, että nopeaa toimintaa kaikin puolin! Treffimatkat olivat melkoisen pitkiä ja päätöksiä suhteemme osalta oli tehtävä nopealla aikataululla.

Seuraavan kerran vierailin neljänsillä treffeillä Blankan luona joulun jälkeen ja vietin uuden vuoden Prahassa. Opiskelin vielä silloin, ja ainoa mahdollinen ajankohta häiden järjestämiseksi oli helmikuun lopulla, jolloin minulla oli ns. talviloma. Silloisessa Tšekkoslovakian poliittisessa järjestelmässä ei hääpaikkaa voinut ajatella muualla kuin Blankan kotimaassa. Yleensä käytännön järjestelyt häiden osalta kestivät kuukausia. Onneksi tuleva appeni, Blankan isä **Zdeněk**, oli Tšekkoslovakian ulkoministeriössä töissä ja pystyi auttamaan ja nopeuttamaan niin häiden valmisteluja kuin Blankan muuttoprosessia myöhemmin kesällä 1982. Häämme Prahassa helmikuun 20. päivänä 1982 olivat



kuva: MKFI [Public domain]

Mikon ja Blankan tarina sai alkunsa juhannuksena 1981 Parolannummella.

ikimuistoiset. Suomesta tuli yli 30 häävierasta, sukulaisiani ja ystäviäni. Vihkiminen tapahtui Prahan Vanhankaupungin raatihuoneen vihkisalissa kaupungin pormestarin vihkiessä meidät. Tuleva anoppini **Hana** tulkki vihkitoimituksen minulle ja häävieraille suomeksi. Hääjuhlaa vietettiin Prahan Intercontinental-hotellissa ja kaikki pitivät hääjuhlaa onnistuneena sekä juhlallisena. Lyhyen häämatkamme teimme Tatran vuoristoon, Štrbské Pleson talviurheilukeskukseen. Viikon jälkeen minun piti jättää juuri vihitty puolisoni Prahaan, koska minun piti lähteä jatkamaan opintojani Tampereelle ja siihen aikaan Blankan oma mahdollisuus matkustaa länsimaihinkin oli mahdotonta. Näin menimme naimisiin tavallaan viidensillä treffeillä. Joskus vieläkin ihmettelemme sitä.

Tuoreella aviomiehellä oli tietenkin hieno etuoikeus, että pystyi virallisesti kutsumaan vaimonsa vierailulle Suomeen. Tässä asiassa onneksi appeni pystyi edesauttamaan ulkoministeriön vakanssin-sa takia. Eli kutsu järjestyi vierailulle jo huhtikuun

1. päiväksi. Yleensä viralliset luvat vierailuille länsimaihin saattoivat kestää yli puoli vuotta. Appeni jopa kerran mainitsi, että hänen ei tarvitse enää raportoida ulkoministeriöön keskusteluista minun kanssani, koska olin vävy. Olin otettu, enkä usko, että monellakaan oli "virallista" puheoikeutta appensa kanssa.

Huhtikuun 1. päivänä, aprillipäivänä, Blanka vihdoinkin saapui nykyisen Pietarin kautta junalla Helsinkiin. Aluksi asuimme vanhempieni kotona ja Blanka totuttautui suomalaiseen elämänmenoon. Toukokuussa minulla alkoi taas työharjoittelujakso rakennustyömaalla Vantaalla, ja heinäkuun lomakuukautena menimme Prahaan järjestelemään Blankan muuttoa Suomeen. Siinä valmistelussa matkoineen kyllä kuluikin lähes koko loma-aika eli neljä viikkoa. Jonotimme eri virastoihin saadaksemme erilaisia todistuksia, niin Blankan kuin minunkin osalta. Blankan vanhemmat olivat antaneet meille häälahjaksi Škoda Coupe -urheilumallisen henkilöauton (käytetty vm. -78, ajettu noin

” Appeni jopa kerran mainitsi, että hänen ei tarvitse enää raportoida ulkoministeriöön keskusteluista minun kanssani, koska olin vävy.

16 000 km) ja siihen sitten aloimme sulloa Blankan muuttolaatikoita niin takaistuimille kuin kattotelineelle. Muuttolaatikot käytiin tullitarkastamassa kotona ja sinetöitiin tulliviranomaisen toimesta. Sitten oli Blankan kaikki luvat ja paperit kunnossa, joten matka Tšekkoslovakiasta Itä-Saksan läpi, Länsi-Saksan, Tanskan ja Ruotsin kautta Suomeen saattoi alkaa. Virallisesti Blanka sai vaihtaa ”peräti” 16 USD eli kauhean pitkälle hän ei olisi päässyt ilman minun apuani.

Blankan isä saattoi meidät täyteen ahdatun Škodan kanssa Tšekkoslovakian ja Itä-Saksan rajalle. Tšekkoslovakian rajaviranomaiset takavarikoivat automme rekisterikilvet, ja kun kysyimme miksi, niin meille vastattiin, että rekisterikilvet ovat Tšekkoslovakian omaisuutta, ja saimme Itä-Saksan rajavartijoilta väliaikaiset kilvet. Ihmettelimme asiaa, mutta rajan yli auton voimassaolevien kilpien kanssa ei ollut menemistä. Minua oli myös varoitettu, että kun siirtyy itäblokin maasta toiseen, on hyvä olla todistus, paljonko länsivaluutaa oli mukana. Itä-Saksasta lähtiessä länsimaihinkin ilman todistusta rajaviranomaiset voisivat takavarikoida länsivaluutan väittäen, että olisin tehnyt siellä laitonta bisnestä. Todistusta jouduin odottamaan useita tunteja, ja irtomatkatavaroitakin tarkastettiin yllättävän pitkään. Onneksi sineitöityjä tarkastettuja muuttolaatikoita ei tarvinnut avata. Lopulta pääsimme jatkamaan matkaamme myöhään iltapäivällä, ja noin kello 21.00 olimme Halle-nimisessä Itä-Saksan kaupungissa. Menimme hotelliin ja kysyimme majoitusta. Ystävällinen vastaanottovirkailija kertoi majoituksen onnistu-

van, mutta mainitsi, että minun olisi maksettava majoitus länsivaluutalla, vaimoni saisi maksaa itävaluutalla. Kysyin varmuudeksi virkailijalta huumorimielessä, saisimmeko nukkua samassa hotellihuoneessa - saimme. Appeni oli antanut meille matkaan käyttämättä jääneitä Itä-Saksan markkoja yli 80 markan edestä kulutettavaksi. Minulla oli vuorokauden läpikulkuviusumi Itä-Saksaan, Blanka ei tarvinnut viisumia Itä-Saksaan (Itä-Saksa oli tuohon aikaan ainoa maa Euroopassa, johon minä tarvitsin viisumin, Blanka ei). Aamupalan yhteydessä vastaanottovirkailija tuli kertomaan minulle, että minun olisi mentävä poliisilaitokselle hankkimaan uutta viisumia, koska vuorokausi oli vaihtunut - minun olisi pitänyt poistua saman päivän aikana. No, menimme poliisilaitokselle ja sain hankittua taas läpikulkuviusumin ja jouduin vaihtamaan pakolliset 25 Itä-Saksan markkaa 25 Länsi-Saksan markkaa vastaan eli 1:1:een (tosin ns. epävirallinen vaihtokurssi oli noin 1 Dmk : 7 DDRmk vastaan). Siihen aikaan oli ehdoton sääntö, että Itä-Saksan markkoja ei saanut viedä länsimaihinkin. Meillä oli siis yli 100 mk paikallista rahaa, joten ajattelimme tankata bensatankin täyteen, mutta se ei ollut mahdollista, koska olimme matkalla länteen. Meidän piti maksaa länsivaluutalla. Ajateltiin, että mentäisiin syömään hyvin ja kalliisti, mutta hienontuntuisen ravintolan kallein ruoka-annos maksoi noin 5 DDR-markkaa. Minä jouduin ajamaan, joten en voinut juoda mitään alkoholijuomia (Blanka ei ajanut kuin lyhyitä matkaosuuksia). Jatkoimme ajoa kohti Länsi-Saksan rajaa ja uskoimme löytävämme jonkun ostospaikan, johon saisimme kulutettua loput DDR:n rahat. Lopulta löysimme pikkukioskin, joka ei ollut kiinnostunut matkastamme länsimaihinkin ja saimme ostettua lähes koko kioskin tyhjäksi. Siinä myytiin mm. konjakkia, johon sain tuhlattua melko suuren osan markoista. Ostimme myös ison pussin vaahtokarkkeja, jotka lopulta lojuivat kotonamme pitkän tovin. Lopulta meillä oli vain muutamia kolikkoja, joiden vienti maasta ei ollut kiellettyä.

Sitten saavuimme Itä-Saksan ja Länsi-Saksan rajalle. Itä-Saksan rajaviranomaiset ottivat haltuunsa tietysti automme väliaikaiset rekisterikilvet. Kysyimme, miten voisimme jatkaa matkaamme ilman rekisterikilpiä? Rajavartijat kertoivat, että

voisimme mennä ja kaikki järjestyisi Länsi-Saksan raja-asemalla. Ajamista sinne toisiaan oli, koska Itä-Saksan ja Länsi-Saksan rajatarkastusasemien välillä oli noin 5-6 kilometrin suljettu alue (todennäköisesti miinoitettu), jossa ei saanut pysähtyä tai liikkua vapaasti. Saavuimme viimein länsisaksalaiselle raja-asemalle; Škoda täyteen ahdattuine tavaroineen, ilman rekisterikilpiä! Oletettavasti kaikki aseman 16 rajatarkastajaa tulivat ihmettelemään meitä tuumien varmaan pakolaisiksi tai loikkareiksi. Rajaviranomaisista ei englantia osannut kuin yksi henkilö, jolle aloimme selvittämään matkamme vaiheita. Meille kerrottiin, että meidän pitäisi lähteä eri kulkuneuvolla hakemaan uusia kilpiä noin 70 km:n päässä olevasta kaupungista, ja rekisteröidä ja vakuuttaa autotiedot siellä ja tuoda sitten kilvet raja-asemalle. He väitivät, että kun auto ei ollut vakuutettu, emme voisi ajaa. Kerroimme, että auto oli Tšekkoslovakian rekisterissä ja kansainvälinen vakuutus (Green card) täysin kunnossa. Samoin oli kunnossa myös auton rekisteriote. Ainoastaan meidän automme rekisterikilvet oli takavarikoitu virheellisesti (vain kiusaksi) tšekkoslovakialaisten rajaviranomaisten toimesta. Pitkien keskusteluiden jälkeen Blanka meni raja-aseman toimistoon ja noin tunnin päästä hän tuli kahden pahvisen rekisterikilven kanssa autolle. Paperisten rekisterikilpien tunnuksot olivat tietysti samat tussikynällä merkatut, mitkä alkuperäisissä rekisterikilvissä ja rekisteriotteessa olivat. Toinen rekisterikilpi teipattiin sisäpuolelle etuikkunaan oikeaan nurkkaan ja toinen rekisterikilpi laitettiin narulla takapuskuriin kiinni. Sitten jatkettiin matkaa kohti Suomea. Ohittavien autokuskien ja matkustajien katseet olivat kyllä näkemisen arvoisia. No, meistä oli hauskaa seurata muiden reaktioita!

Matkamme edistyi hyvin Kööpenhaminaan, ja meillä molemmilla oli haaveena päästä kuuluisaan Köpiksen Tivoliin ja sinne mentiin. Nautittiin koko päivä Tivolin tarjonnasta. Suunnitelmamme oli päästä illaksi Ruotsin puolelle yöksi. Saavuttuamme autolle auto ei käynnistynyt - ilmeisesti akku oli tyhjentynyt. Läheisellä huoltoasemalla oli ystävällinen henkilökunta, ja saimme virta-apua. Tosin Škodassa oli silloin akku takaistuinten takana eli purimme takaosan muuttolaatikot päästäksemme

käsittelemään akkua. Virtaa saatiin ja huoltoaseman henkilökunta kehotti ajamaan vähintään 100 km, jotta akku ehtisi latautua.

Jatkettiin matkaa ja pääsimme Ruotsin puolelle yöpymään. Aamulla auto ei kuitenkaan startannut ja taas oli mentävä huoltoaseman puheille (ja purettava muuttolaatikot). Totesivat, että akku on vanha, ja jouduimme ostamaan uuden akun. Siinä vaiheessa soitin (puhelinkioskista) isälleni Suomeen ja kerroin ongelmistamme. Hän sentään tiesi autoista jotain. Isä epäili, ettei todellinen ongelma ollut akussa, vaan jossain muussa sähkölaitteessa, epäili laturia. Matkaa pystyttiin kuitenkin jatkamaan kohti Kapellskärin satamaa, jossa jouduimme odottamaan muutamia tunteja myöhään illalla lähtevää laivaa. Isäni kehotuksesta pysäköin auton sataman lähetyvillä olevaan mäkeen varmistaakseni ainakin mäkistartin onnistumisen ennen laivaan ajamista, jos auto ei starttaisi. No, mäkistartillahan se auto piti käynnistää, koska se ei starttaamalla käynnistynyt. Pystyimme ajamaan laivaan, jossa sammutin auton mieltien samalla, mitenköhän meidän kävisi aamulla Naantalissa?

Hyvin nukutun yön jälkeen mietimme, miten auton käynnistyminen onnistuisi tasaisella autokannella. No, eihän auto käynnistynyt! Sitten tuli nuorelle avioparille yksi ikimuistoisimmista kokemuksista; Škoda pakattuna ääriään myöten, katoteline täynnä tavaraa, paperirekisterikilvet ja kaksi nuorta työntämässä autoa autokantta pitkin. Tullimies oli juuri tarkastamassa edellä olevaa autoa ja kun hän päästi sen autokannelta, hän katsoi meidän hieman koomista auton työntämistä edellä kuvatuin näkymin. Hän ilmeisesti mietti tovin ja päätti, että ehkä jätämme tuon karavaanikuljetuksen, liian vaikean tapauksen tarkastamatta ja hän näytti meille kohteliaasti, että "olkaa hyvä ja jatkakaa matkaa!"

Eli yksinkertaisesti kerrottuna Blanka tuli työntäen Suomeen!

Sitten kun autokannelta päästiin, tuli pieni alamäki ja sain otettua taas mäkistartin ja auto käynnistyi. Olimme tietysti väsyneitä, mutta onnellisia päästessämme lopulta Suomeen. Nyt ei ollut enää kiire tai hätää. Ajoimme lähetyvillä sijaitsevalle huoltoasemalle. Kerroimme lyhyesti tarinamme ja pyysimme, että he tutkisivat auton sähkölaitteet



Häälahjaksi pari sai Škoda Coupén, jolla he matkasivat halki Euroopan.

kunnolla starttiongelmien syyn löytymiseksi. Purimme kolmannen kerran taas muuttolaatikot ja menimme syömään läheiseen ravintolaan. Myöhemmin iltapäivällä menimme sitten katsomaan automme tilannetta. Mukava ja ilmeisen ammattitaitoinen huoltomies oli löytänyt syyn ongelmiin. Auton laturi oli viallinen, ja hän pystyi korjaamaan sen niin, että pystyimme jatkamaan kotimatkaa Vantaalle. Jouduimme sitten myöhemmin uusimaan koko laturin. Isäni oli oikeassa, niin kuin isät usein ovat. Pääsimme vihdoinkin kotiin.

Ajoimme siis paperirekisterikilvillä puoli Eurooppaa läpi ja kun soitin seuraavana päivänä poliisille, niin poliisi totesi, että kyllä autolla voisi ajaa siihen asti kunnes saisimme uudet rekisterikilvet. Vakuutukset ja rekisteritiedot olivat kunnossa. Rekisterikilpien saanti tosin kesti pari kuukautta ja muutaman kerran poliisipartion pysäytettyä meidät jouduin kertomaan tätä tarinaa yhdessä tšek-

koslovakialaisella rekisteriotteella ja suomalaisella ajokortilla. Oli ilmeisesti varsin ainutlaatuinen tapaus myös poliisiviranomaisille.

Lopuksi saamamme häälahja Škoda, mikä suomeksi käännettynä tarkoittaa vahinkoa, palveli meitä hyvin vielä noin kolme vuotta. Meidän ”vahinkohäälahjastamme” ei maahantuonnin yhteydessä tarvinnut maksaa veroa – jos menee naimisiin ulkomailla ja on todistus siitä, että auto on häälahja, niin sen saa tuoda verottomana.

Muistan, että silloin puhuimme tästä ikimuistoisesta Blankan Suomeen muutosta, josta jälkipolville on varmasti kertomista. Nyt se on kirjoitettu muistiin ja toivon, että te olette myös pitäneet tarinasta, sillä tämä tarina on tosi.

*Rakkaudella,
Vantaalla, 21. marraskuuta 2019
Mikko Lemmetyinen*



Posti Green

